

Incipient, etc. ^a. Nos itaque, qui pro tuitione fidei catholicae ~~489~~ principaliter, teste Altissimo, regie dignitatis honorem et onus assumpsimus, præmissa universa et singula in eradicationem huiusmodi sectæ nefariæ, et corroborationem fidei Christianæ pie ac provide instituta solemniter approbamus, et

^a Exstat in Autenticorum calce constitutio Friderici II cui titulus *Constitutiones Friderici II imperatoris incipiunt*. Nam plures constitutiones sunt, Ecclesiasticæ omnes, at non omnes contra hæresim. Earum principium et finis animadverti debent. Fridericus igitur sic orditur : « In die qua de manu sacratissimi patris nostri summi pontificis recepimus imperii diadema, curavimus ad Dei et Ecclesiæ suæ honorem edere quasdam leges, quas in præsentī pagina jussimus annotari per totum nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque litterarum in suo districtu irrefragabiliter, et inconcusse servet, et sunt hæc leges. » Imperialium huiusmodi constitutionum robur in parte earum extrema consistit, quæ sic fluit : « Nos vero Honorius episcopus servus servorum Dei has leges a Friderico Romanorum imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, et confirmamus, tanquam in æternum valituras ; et si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocumque modo has infringere tentaverit, indignationem Dei omnipotentis, et beatorum Petri et Pauli apostolorum se noverit incursum. » Ex his patet, Fridericum ut coronam imperiali redimitum, ultra imperii Romani limites non transire, quos inter Roma ipsa comprehendebatur, cuius supremus dominus erat Romanus pontifex : quia videlicet per coronationem communicata illi fuerat suprema eadem potestas pontificia, ut late demonstravimus in superioribus. Regna enim erant potentissima, eaque amplissima Galliarum, Hispaniarum, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, alique principatus, ad quos imperatorum jus minime perveniebat.

A ad observantias eorumdem nos testificatione præsentium obligamus, volentes pariter et mandantes hæc eadem ab omnibus, ad quos Romanæ ditionis imperium se extendit ^b, firmiter et inviolabiliter observari. In quorum testimonium, etc.

Romani autem ex pontificis auctoritate, quæ nullis limitibus circumscripta, quacunq; Christi nomen, seu Ecclesia Dei extenditur, Salvatoris nostri regum regis immutabili ordinatione porrigitur, Friderici constitutioni maximum incrementum accedit : non enim Christiani, per totum nostrum imperium, sed quicumque Christiano nomine censentur, toto quam longe lateque patet terrarum orbe ea constitutione imperialia obligati declarantur. Exstant præterea Friderici ejusdem constitutiones aliæ adversus hæreses in comitiis Patavinis latæ anno 1224, die 23 Februarii, ut cl. Mansius ad Rayn. (1225, n. 47) observat, proferens ex Annalibus contractis hæc verba : « Permovit etiam Honorius Fridericum imp. qui tum Patavii principum Malorum solemnes cætus cogeat, ut sanctissimas leges ad excindendam hæreticam impietatem ferret : quæ postea ab Innocentio IV confirmatæ fuerunt. » Utriusque Rudolphus hoc diplomate confirmat, incertum. Id vero est minime dubium, eum scilicet ratas habere constitutiones pontificis auctoritate nitentes, adeoque nil aliud agere, quam exsequi quod regio edicto promiserat Gregorio X, ut est dictum (col. 842, n. 1).

^b Dum se ait regie dignitatis honorem suscepisse, et Romanæ ditionis imperium ad suæ constitutionis observantiam astringere, æquum suimet agit interpretem, ut animadverti (col. 842, n. e, ⁵), et unde libet error fluxerit, omnino emendandus, legendumque Romanæ ditionis imperii. Etenim Romanæ ditionis imperio dominatus tantum pontificius designatur ; ad eam vero ditionem, præter quamquod rex Romanorum jus nullum habebat, Rudolphi constitutionem extendi ne cogitandum quidem.

491 DISSERTATIO

DE RUDOLPHI REGIS ROMANORUM DIPLOMATE

A SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBUS CONFIRMATO

§ 1. — Jura omnia sanctæ sedis confirmantur.

I. Romanæ Ecclesiæ ditionem ab ipsa origine angustis admodum finibus circumscriptam, maximis deinde auctam incrementis a Francorum regibus Pippino et Carolo cui cognomen Magno, Pippini filio, ac demum ab Ottone I et sancto Henrico Augustis ampliatam, cui Mathildiana hæreditas seu donatio accessit, prolatis diplomatibus laudatorum principum demonstravi. Quamquam enim nullum diploma exstat Pippini, cui sancta sedes exarchatum et Pentapolim, nullumque Caroli, cui Tusciam atque alias provincias et civitates refert acceptas, Pii tamen Ludovici diploma exstat, quo nihil exactius desiderari posse planum feci. In eo siquidem Roma et eius ducatus a regum Francorum largitionibus secernuntur, et præter Pippini et Caroli donationes, patrimonialia quælibet antiqui juris sanctæ sedis et privilegia omnia enumerantur, quæ postea successores Otto et Henricus omnino confirmantes suo uterque diplomate, atque adjectis nova jura, exemplum, quod futuri omnes imperatores sequerentur, ediderunt. Atque utinam secuti essent ! at plerique, Suevicæ præsertim stirpis Augusti, pessimo Henrici IV regis Germaniæ exemplo illecti, apostolicæ sedis ditionem provinciis ac civitatibus ablatiis coarctare, quam novis largitionibus ampliolem efficere maluerunt.

Ea propter in eorum diplomatibus, quæ necessaria omnino erant ad imperialia insignia per manum pontificis accipienda, insolens illud audiri cœpit : « Possessiones etiam quas Ecclesia Romana recuperavit ab antecessoribus nostris, seu quibuslibet aliis ante detentas, liberat, et quietas sibi dimittimus, et ipsam ad eas retinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum pro viribus erimus adjuvatores, et quæcumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ei restituere satagemus : » ut legitur in sacramento Ottonis IV apud Baluzium. ~~492~~ (*Regest. Innoc. III*, tom. I, pag. 765). Quamvis enim invasiones longe ante annum 1209 cum Otto IV coronabatur, inceperint, formula iis verbis concipi serius cœpit. Haud ita multo post novi etiam aliud excogitatum invenitur, diploma scilicet imperiale ad imperii principibus confirmari. Quod factum constat Honorio pontifice anno 1220 in Francofordiensi conventibus (Rayn. 1275, n. 41). Etenim quæ Fridericus II Innocentio III sponderat de Sicilia regno : « ita quod imperium nihil cum ipso regno habeat unionis, vel alicujus jurisdictionis in ipso, » ea principes illi suis appositis sigillis ad majorem validitatem confirmarunt.

II. In Rudolphi diplomate aliud etiam novum ani-

madverti oportet, confirmationem videlicet omnium A partium ac privilegiorum sanctæ sedis novo ac singulari exemplo a rege Romanorum factam *regali auctoritate* post susceptum diadema imperiale infra octo dies confirmandam. Quod subinde regium diploma septem principes electores omni cum solemnitate roborarunt, Nicolao III id exigente, quemadmodum Honorius III ab imperii principibus fieri voluerat: non enim id temporis ad septemvirale illud collegium summa rerum, seu regis Romanorum electio redacta erat, cujus auctoritas deinceps omnium principum instar esse coepit. Hæc autem omnia, quæ diploma Rudolphi a præcedentibus diversum efficiunt, fuerunt in causa cur istud etiam non semel editum in lucem typis iterum committendum duxerim. Huc accedit quod pius iste magnusque augustæ domus Austriacæ progenitor invasionibus Cæsarium suo diplomate finem attulit: quamvis enim Ludovicus Bavarus prisca sanctæ sedis incommoda instaurarit, Italiæ populi, eosque inter audacissimi scriptores, assentatoresque Itali damandi æque videntur, ac ipse princeps, quod historia eorum temporum aliqua ex parte in superioribus exposita palam facit. Præterquam quod Rudolphus ipse testatur (lib II, epist. 57), pontifices plures, sacrum collegium, omnesque eos quorum intererat, nunquam efflagitare destitisse, ut ecclesiastica ditio a prædecessoribus Augustis pessumdatis instauraretur: *Quæ a nobis hactenus alma mater Ecclesia postulasse dignoscitur tam per antios, quam per litteras speciales*. Cumque in regio ejus diplomate, juxta Nicolai III petita, Ludovici, Ottonis, et Henrici diplomatum partes singulæ omnino confirmantur, Mathildis donatione non prætermissa, nil plane opportunius afferri potest pro necessarij hujus operis coruile, quam diploma ipsum, quod ab electorum septemvirali collegio confirmatum fuit. Exstat quidem Hlius autographum in apostolico archivo 493 Molis Adriancæ semel, iterum, et tertio summa cum fide vulgatum, primum scilicet ab Odorico Raynaldo (1279, n. 1), deinde a Laurentio Zacagno Biblioth. Vat. custode (*dipl. hist. de domin. S. Sed.,* append.), ac demum ab em. Antonello: nihilominus alia accesserunt causæ cur editis per me monumentis diploma istud, quod cæterorum complementum dici potest, adjiciatur.

III. Harum potissima sunt annales Itali, qui non semel typis editi vernaculo idiomate, Germanice etiam facti circumferuntur. In iis siquidem de pluribus Rudolphi diplomatum non pauca, nimia cum libertate, promulgantur, quæ cum Rudolphi ejusdem epistolis aperte pugnant, ne hujusmodi annalium summa privilegiis juribusque apostolicæ sedis contraria, detrimenti aliquid accipiat. Exemplo erunt quæ ad annum 1278 affirmantur de exarchatus cessione solemniter per eundem Rudolphum facta. Ea scilicet in compendium redacta, sunt hujusmodi: « Exarchatum utcumque ab Augustis diadema imperiale suscipientibus diplomate confirmatum sanctæ sedi; tamen a pluribus sæculis in potestate Italiæ regum atque Augustorum, Romanis pontificibus altum silentibus, permansisse; Rudolphum post diuturnam cum Nicolao III concertationem iniquissimo tandem animo e suis manibus exarchatum dimisisse, dimissionis etiam causas accessisse, ingens bellum imminens cum Otlocaro; metum, ne tantum pontificem ab se alienando, Carolo Siciliæ regi factorem compararet adversus imperium; ac demum Cruciatæ votum ab se violatum, quare Friderici II exenplo censuris obnoxius fieri poterat. Super quibus annalista lectorem remittere non veretur ad annales Raynaldi: continuo tamen subdit pauca hæc ex chronici Parniensis auctore: *Semper Romani pontifices de republica aliquid voluit emungere, cum imperatores ad imperium assumuntur; non constare, num Ferraria et Comaclum agnorint supremum pontificis dominium; Bononiam pactis certis conditionibus re-*

servationibusque agnovisse; nonnullas civitates in pontificis potestatem ultro venisse, alias vero renuisse. » Hæc ille, ad imponendum aptissima, veluti ex cortina pronuntiat, inexploratis monumentis annalium, quo lectorem imprudenter remittit. Itaque objiciendi prius erunt annales Raynaldi speciosæ isti doctrinæ quam annalista Italus promulgat; deinde ad Rudolphi causam deveniendum. Comperitur sane atque exploratum erit, ne unius quidem sæculi spatio invasionem exarchatus perstulisse; Nicolai III prædecessores non fuisse 494 desides, ubi de præcipua ex donationibus regum Francorum vindicanda res fuit; Rudolphum a suis deceptum aliquatenus distulisse restitutionem, et minime invitum Ecclesiæ jura instaurasse; causasque cæteras partim conjectando, partim e scriptis nullo loco habendis allatas, leves esse, atque historico indignas nostra hac ætate tam illustri.

IV. Et vero ne Innocentii III tempore sub finem sæculi XII de summo jure Romani pontificis in exarchatu dubitari possit, validissima duo suppetunt argumenta ex gestis ejusdem Innocentii (num. 12 et 27). Primo siquidem archiepiscopus Ravennas vetustis inhærens privilegiis pontificis et exarchatum retinuit et impetravit, ut « salvo jure apostolicæ sedis recuperaret Brittonorium et teneret. » Deinde Henricus VI, qui Marcuale senescalco suo nonnullas Ecclesiæ ditiones contulerat, morti proximum testamento præcepit, « ut ducatum Ravennæ, terram Brittonorii, et marchiam Anconitanensem recipiat a domino papa, et Romana Ecclesia, et recognoscat etiam ab eis Medisinam et Argelatam cum suis pertinentiis. De quibus omnibus bonis securitatem ei juret, et fidelitatem ei faciat, sicut Domino suo. » Quod si Ravennas archiepiscopus, cujus prædecessores ab ipsis Caroli Magni temporibus gratia et præsidio principis dominationem in exarchatu sibi arrogare ausi erant, et Henricus Suevicæ stirpis Augustus, proindeque Ecclesiæ ditium invasor maximus, duodecimo sæculo exeunte, Romani pontificis jus supremum fatentur, ac magnus ille pontifex Innocentius sanctæ sedi acerrime vindicat jura sua: non igitur Italiæ reges atque Augusti plurium spatio sæculorum, silentibus pontificibus, exarchatum retinuerant, sed octoginta ad summum annis ab Innocentio III ad Nicolaum pariter tertium, duobus extremis imperatoribus Ottone IV et Friderico II e Suevorum gente; nec non ingenti in ea fluctuatione imperii, quæ fatale interregnum apud Germaniæ scriptores audit, invasio illa perseveravit, qua deceptus Rudolphus pro una ex imperii ditibus Romandiolam accipiebat. Imo ne octoginta quidem iis annis siluisse pontifices mox patebit. Interim animadverti debet, Nicolai III prædecessores Augustorum sacramento acquiescentes, de nova sanctæ sedis injuria possessione ineunda nullatenus cogitasse, Nicolaum vero ipsum possessionem exarchatus iniisse ratione admodum diversa ab Stephani II exemplo. Iste siquidem, Fulrado Pippini regis legato singularum civitatum claves deponentem super sancti Petri corpus, earumdem possessionem accepit. At Nicolaus Rudolpho rege cassante juramenta fidelitatis, quæ 495 cancellarius Rudolphus ab Exarchatus civitatibus nullo jure exegerat; quod patet ex documentis apud Raynaldum (1278, n. 53 seqq.). « Et sic dictus papa possessionem obtinet. »

V. Nil autem mirum, bona cum venia annalista Itali, Rudolphum prædecessores imitatum confirmasse exarchatum et Pentapolim per legatos ac per se ipsum, sed nihilominus exarchatum retinuisse. Suevicæ siquidem invasionis tempore exarchatui Romandiola nomen factum fuerat; præterea exarchatus, nova intra Romandiolam ditio, et comitatus Romandiolæ apud scriptores veteres inventantur. Nam Ptolomæus Lucensis (*Sacr. Ital. tom. XI, pag. 1166*) de Rudolpho ait: « Tunc etiam restitit Ecclesiæ comitatum Romandiolæ cum exarchatu Raven-

nae. » Et Jordanus apud Raynaldum (1278, n. 54) de Nicolao III : « Secundo, inquit, sui pontificatus anno Nicolaus III Rudolphum regem Alemanniae requirit super resignatione exarchatus Ravennae, qui erat principatus super sex civitates Romandiolae, quae a comitatu distinguebatur. » Praedictum utique novum principatum Innocentii III a^o ducatum appellari vidimus in testamento Henrici VI. Perinde vidimus, Rudolphum Romandiolae, ac Maritimae nominibus exarchatum designasse (lib. 1, ep. 24 seqq.). Plura tibi apud Ughellum de locorum ac rerum inversione ista suppetent : mihi enim est satis lectori proposuisse arduum illius aevi negotium de omnium maxime antiqua donatione apostolicae sedis ex alienis manibus avellenda. Nicolaus III id sensit : propterea Rudolpho haud misit monumenta pontificum et regum novas illas ditiones memorantium, sed Ludovici, Ottonis, atque Henrici diplomata, quibus singulae exarchatus et Pentapolis civitates recensentur, atque insuper praedecessorum suorum exemplo ecclesiasticae ditionis loca omnia perspicue ac distincte enumeranda praescripsit in regio diplomate, quod postea imperiali auctoritate ratum haberet necesse erat. Ceterum utrum Rudolphus exarchatum iniquo animo, et ex allatis ab annalista causis dimiserit, docebit historia ex documentis certis apud Raynaldum petita et in compendium redacta, ne superius dicta, iterum afferendo, lectori molestia ingeratur.

VI. Et Lugduni anno 1274 in consistorio praepositi Spirensis Rudolphi cancellarius, et Lausanae sequenti anno Rudolphus diplomata omnia praedecessorum Caesarum Gregorio X confirmarunt. In Lausanensi diplomate ap. Rayn. (1275, n. 56 seqq.) die 20 Octobris, seu XIII Kal. Nov. haec recensentur : « Tota terra, quae est a Radicofano usque Caeperanum, exarchatus Ravennae, Pentapolis, marchia Anconitana, 496 ducatus Spoletanus, terra comitissae Mathildis, comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expressis in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici. » Eodemque in diplomate : « Postquam autem, inquit, Romani ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque peceperimus praemissa omnia et singula innovabimus, seu de novo faciemus, et sine aliqua difficultate iuramenta praestabimus, quae imperatores Romanorum hactenus praestiterunt. » Id vero satis superque fuit illius aevi scriptoribus, ut Romandiolam sanctae sedi redditam esse affirmarent, ut Bernardus thesaurarius fecit, in chronico ap. eundem Raynaldum : « Pervenit Vienna Lausanam, ubi dicitur Rudolphus rex cum regina uxore sua, filiisque et filiabus suis veniens, iuramentum eidem papae fecit, et Romandiolam cum exarchatu Ravennae Ecclesiae Romanae restituit. » Eadem occasione Gregorius, qui Bernardo eodem teste cum imperatore ac Francorum rege, aliisque principibus, « Terram sanctam intendebat visitare, et ibi vitam finire, » unde ad pontificatum accitus fuerat, Rudolpho, reginae, aliisque nobilibus crucem dedit. Quamobrem magnum ubique apparatus fiebat, et haud dubie post imperatoriam coronationem sequenti anno faciendam, expeditio illa suscepta esset. Sed alia fuerunt divina consilia. Ineunte anno 1276 Gregorius Romam rediens Aretii occubuit mortem, neque amplius de illa expeditione serio cogitatum est. Quin etiam coronatio imperialis, quae praenitenda erat, necessario tum dilata fuit varias ob causas, quarum praecipuam fuisse comperio non ingens in Austria bellum cum Bohemiae rege Ottocaro ; at similtates cum Siciliae rege Carolo, de quibus est dictum (Diss. praeced. n. 50 seq.), et hic opportunius quae ad rem faciunt adjiciuntur.

VII. Cum anno 1265 Clemens IV Carolo Andegavensi Siciliae regnum et totam terram citra pharum Siciliacum jure possidenda concessisset, proindeque perpetuam sanctae sedis sollicitudinem de illo regno suscipisset, ad intestinas Urbis seditiones compe-

scendas novum istum Siciliae regem creavit senatorem ad decennium die 16 Septembris anno 1268. Cui scilicet praecedenti anno Etruriam quoque factionibus Gibellinis et Guelphicis laborantem componendam commiserat, generalis paciarii titulo eum exornans : quod constat ex apostolicis litteris ad Florentinos Guelphorum praecipuos : « Regem eundem, inquit, e vestigio suam militiam secuturum in vestris partibus constituendum duximus usque ad nostrum beneplacitum paciarium generalem, ut dum vacat imperium, 497 ejus tuitio ad eum pertinet, tam vicina patrimonii nostri regio perversorum malitia nequeat lacerari. » Plura videsis apud Raynaldum (1267, n. 5 seq.). Quamquam autem Carolus dignitatem illam se abdicaturum sacramento promississet, statim atque rex Romanorum electus confirmatusque esset ab apostolica sede, Rudolpho tamen electo et confirmato, Etruriam non dimisit : quamobrem ortae similtates eum inter et Rudolphum, qui eam provinciam, utpote juris imperii, repetebat. Eas Gregorius X componere nequidquam conatus est (Id. 1274, n. 60). Perinde Innocentius V, Adrianus V et Joannes XXI, anno mortuam Gregorii 1276, triumphe pontificum funeribus memorabili, eandem rem frustra periclitati sunt. Facti seriem proluxa admodum epistola (Id. 1277, n. 48 seqq.) cardinales sede vacante per suum nuntium Rudolpho exponunt, eorumdemque pontificum exemplo illum deprecantur, ne in Italiam veniat cum militibus, quoad composuerit controversias cum Carolo. Denique Nicolaus III vix dum electus officiosis litteris regem Romanorum aggreditur, quae praedicta omnia singillatim enumerat (Id. *ibid.*, n. 54 seq.), pariterque admonet, ne in Italiam descendat ante initam concordiam cum Carolo. Datae sunt litterae die Decembris undecima : diebus tantum octo et triginta interjectis responsum optimi principis (*Cod. Rudolph. l. II, ep. 37*) est allatum a fratre Conrado ord. Minorum nuntio et procuratore ejusdem principis, qui plenam ei facultatem in mandatis dederat omnia, quae Nicolai, ejusque praedecessorum et cardinalium litteris continebantur, exsequendi.

VIII. Duo in iis magni momenti capita existebant. Primum de praedictis controversiis, alterum de exarchatu et Pentapoli vere ac realiter restituendis : « Petitionem autem, ait Nicolaus, super ejusdem Ecclesiae terris, ac specialiter exarchatu Ravennae ac Pentapoli, regali excellentiae toties inculcatam absque ulteriori procrastinatione rogamus et petimus efficacis executionis promptitudinem adimpleri. » In diplomate igitur Rudolphi, quod datum est Viennae 1278, XIV Kal. Febr. haec praeter aliis leguntur : « Concedimus insuper et consentimus, quod Ecclesia Romana per se et per alios accipiat, nanciscatur, intret, et apprehendat absque ulla nostra, vel alterius requisitione, auctoritate, vel mandato obtentis, sive petitis possessionem, et quasi omnium contentorum in praedictis privilegiis : » quae videlicet Lugduni ab Ottone praeposito Spirensi in consistorio anno 1274, et Lausanae 1275, die 20 Octobris ab ipsomet Rudolpho data fuerant. Cum enim Gregorii X immaturus obitus, trium successorum brevis admodum 498 pontificatus, ac diuturna sex mensium vacatio sedis, biennii spatio ac mensium trium aquam sanctae sedis petitionem suo fraudasset effectu, is non erat Rudolphus, qui eandem sanctam sedem diutius eludi pateretur. Itaque frater Conrado in consistorio die 4 Maii praedicti anni 1278 « ad domini mei regis conscientiam serenandam, et ut praedicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, compleantur, et perficiantur, » ut protestatur, quidquid contrarium praedictis diplomatibus aut rex ipse, aut ejus administri gesserint, ita revocat, atque irritum esse decernit, ut « per hoc nullum jus ipsi domino meo regi accrescat ; vel in aliquo Ecclesiae Romanae depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem. » Caetera videsis apud Raynaldum (1278, n. 47 seq.).

Dum hæc Romæ agebantur, cancellarius regis Romanorum, qui Rudolphus et ipse appellabatur, veneratque in Italiam recuperandi ergo jura imperii, eadem persuasione illusus, quæ Romanorum regem deceperat, ab exarchatus civitatibus fidelitatis juramentum regio nomine exegerat. Quam rem ipse rex admonitus a pontifice non solum regre admodum tulit, sed regis litteris professus est a cancellario factam se inscio et contra suum mandatum. Verba ipsa audienda sunt, quippe quæ valde perspicua summæque auctoritatis esse noseuntur.

IX. Data fuerunt hæc litteræ Vieunæ iv Kal. Junias ejusdem anni. In iis Rudolphus jura omnia sanctæ sedis singillatim iururando confirmat: « Verum, inquit, quia postmodum absque nostro consensu, conscientia, vel mandato Rudolphus cancellarius noster a civibus Bononiensibus, Imolensibus, Faventinis, Foropoliensibus, Casenatibus, Ravennatibus, Ariminensibus, Urbinatibus, necnon et aliis aliarum civitatum atque locorum illarum partium juramentum fidelitatis nostro nomine dicitur recepisse, nos dilectum familiarem clericum nostrum magistrum Gotifredum præpositum Soliensem regalis aulae protonotarium transmittimus ad vestræ præsentiam sanctitatis, cui damus præsentibus nostris patentibus litteris in mandatis, ut quidquid per eumdem cancellarium, seu quemcumque in prædictis civitatibus, locis, et terris, seu per homines ipsarum civit. terrar. atque locor. actum, gestum, recognitum extitit, et prædicta juramenta specialiter revocet, casset, annullet, irritet; cassa, nulla, et irrita nuntiet, ac omnibus viribus vacuet: volentes et consentientes expresse, quod per hoc nullum jus nobis accrescat, vel Ecclesiæ Romanæ depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem in civitatibus, etc. » Mandata regia 499 omnino adimplevit Gotifredus in consistorio Viterbii sequenti mense pridie Kalendas Julias edito instrumento publico, missisque ad singulas civitates prædictas litteris, quæ religione sacramenti cancellario præstiti omnes solvit. Quare Nicolaus card. Latino ep. Ostiensi apost. sedis legato in Æmiliam misso, Caroli etiam Siciliæ regis petita ope, nam Guido de Montefeltro, Geremicenses, et Lambertatii provinciam impacatam reddiderant, de sanctæ sedis jure recuperandis serio egit. Bononiæ præ cæteris laudatur studium in sanctam sedem. Caput istud concludam Raynaldi verbis, ad quem anallista Italus nos remittit, ut melius pateat, unde sua hic Italos in annales retulerit. Ricordani prius calumniam rejicit de Syria per Nicolaum posthabita, ut potiretur Bononia (1278, n. 56), deinde proseguitur: « Nec minus a rei veritate abhorrent convicia, quæ ob recuperatam ab Ecclesia Bononiam totamque Flaminiam evomunt novatores (Cent. XIII, c. 7, col. 726). Cæterum historix veritas est Rudolphum prudenter se gessisse, ac restituisse Nicolao jura Ecclesiæ, ut imperii jura, quæ in Etruria Carolus legati imperii nomine obtinebat, sine bello recuperaret. » Quæ quanta cum veritate Raynaldus allimet, epistolæ Rudolphi superius allatæ uberrime ostendunt.

X. Et sane quadridui antequam Rudolphus Gotifredo mandaret realem exarchatus restitutionem, Nicolaus jussit Carolum senatoriam dignitatem dimittere, tametsi usque ad diem Septembris xvi, juxta Clementis IV privilegium dignitatem, non reuente pontifice, retinuerit. Atque insuper, quod opinionem omnes contrarias amandat, vicariatium Etruriæ Carolo eidem ademittit, ut sua jura Rudolpho assereret. Quod quia factum post veram Exarchatus restitutionem, Nicolai prudentiam commendari malim, qui sanctæ sedis jura imperialibus præmitti voluit, quam Rudolphi iniquum animum exaggerari, qui statim atque se deceptum invasione prædecessorum agnovit, sanctæ sedi jura sua restitui tam impense curavit. Cæterum quia regium Rudolphi ditionem ab imperii principibus confirmatum, ut

A sanctæ sedis jura tutiora deinceps essent ab invasionibus imperatorum, ab iisdem principibus, et ex eorum numero eligendorum, plura nova præsefert, præcipue ista: « De novo libere, plenarie concedimus, conferimus, et donamus, ut sublata omni contentione, et dissensionis materia, firma pax, et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseverent: » quia, inquam, multa nova exhibet; præterea id singulare est diplomatis, quod regia tantum auctoritate nittitur; duo animadverti oportet: primo scilicet, legi in fine 500 diplomatis: « Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre, ac plenarie faciemus; » quare utcumque variis semper causis accedentibus in Urbem nunquam venerit, diploma istud regium pluris quam si imperiale esset, faciendum esse. Deinde Urbis atque omnis pontificiæ ditionis eorum temporum statum persuasisse Nicolao pontifici, ut sanctæ sedis jurebus diligentius quam sui prædecessores consuleret. Quæ ut evidentiæ fiant, reputari oportet, qualis tunc Roma esset, quidve rerum in Urbis territorio totaque in ecclesiastica ditione perageretur.

XI. Inter cæteras Romani populi defectiones a supremo principe, illa maxime celebratur, quæ supremo Innocentii II anno, videlicet 1143, evenit. Nam laicorum animi hæresi Arnaldi Brixienensis infecti, obtentu pristinx Romanorum gloriæ instaurandæ, senatum pro civili Urbis administratione adversus pontificiam auctoritatem instituerunt. Quam porro institutionem perpetuam reddituri ab ipsa ejus origine inire annos senatus coeperunt, quod patet ex monumento. Horum unum asert Baronius (1188, n. 25 seqq.) ex libro Censuum, initæ videlicet pacis a senatoribus cum Clemente III actum 44 anno senatus, ind. vi, mensis Maii die ultima. » Triginta Innocentii II tempore fuerunt instituti; totidemque sub Clemente III extitisse inde colligitur, quod senatores et senatus ordo frequenter occurrunt in eo monumento, in quo pontifici se subjiciunt: « Ad præsens, aiunt, reddimus vobis senatum, et urbem, et monetam: tamen de moneta habebimus tertiam partem, sicut inferius continetur; item ecclesiam beati Petri absolutam reddimus, etc. » Quod etiam fecerant ante annos decem, cum a Friderico Ænobarbo se derelictos rati, ac metuentes pontificiam potestatem cum imperatoria conjunctam, supremo principi Alexandro III se subdiderunt, ut Acta ap. Baronium (1178, n. 1 seq.) testantur: « Totius populi Romani consilio et deliberatione statutum est, ut senatores, qui fieri solent, fidelitatem et homagium domino papæ facerent, quod beati Petri ecclesiam atque regalia, quæ ab eis fuerant occupata, libere in manibus et potestate ipsius pontificis restituerent. » Triginta autem illos ad unum redegit quidam Benedictus Cælestino III pontifex, senatoriam dignitatem sibi arrogans, et cum Henrico IV invadendis Ecclesiæ jurebus certans, quod docent Gesta Innocentii III (n. 8) apud Baluzium: « Status Romanæ Ecclesiæ pessimus erat pro eo quod 501 a tempore Benedicti Cariscum senatum Urbis perdidit, et idem Benedictus seipsum faciens senatorem subtraxerat illi Maritimam et Sabiniam, suos justiciarios in illis constituens; Henricus autem imperator occupaverat totum regnum Siciliæ, totumque patrimonium Ecclesiæ: usque ad portas Urbis, præter solam Campaniam, in qua tamen plus timebatur ipse quam papa. »

XII. Eumdem Innocentium ecclesiasticæ ditionis vindicem maximum novi senatoris audaciam repressisse constat ex iisdem Gestis: nam « exclusis justiciariis senatoris, qui ei fidelitatem juraverat, suos justiciarios ordinavit, electoque per medianum suum alio senatore tam infra Urbem quam extra, patrimonium recuperavit nuper amissum. » Nihilominus

ut efflagitanti populo morem gereret, anno 1208 sex et quinquaginta senatores instituit (*Gest.* num. 141, seq.) prædicans pessimo publico tantum eorum numerum creatam iri: « Senatores autem, sicut dominus papa prædixerat, tam male in officio regiminis se gesserunt, ut a quolibet tam intra Urbem quam extra, maleficia committerentur impune, pace ac iustitia penitus relegatis. Unde populus cepit adeo execrari, ut oportuerit dominum papam ad communem populi petitionem unum eis senatorem concedere. » Quid vero? aut unus, aut plures essent senatores, magno semper impedimento ea dignitas fuit, quin pontifices summa uterentur auctoritate in Urbe et in ejus territorio. Quin etiam factiosi Romani potentem nam, alterumve principem ad senatoriæ dignitatis gradum ausi sunt provehere (dum sancta sedes, pontificesque defensionem, vacante imperio, aliunde quæresunt compulsi) qui Urbem ipsam proprio arbitratu regere, aut seditionum civium consilia potius sequi quam summi principis obtemperare mandatis sperabant. Tales fuerunt Carolus Provinciæ et Andegaviæ comes perpetuus senator designatus anno 1264, et Henricus Castellæ regis frater anno 1267 senator factus. Cum enim Urbanus IV periclitanti Ecclesiæ opem validam quævisset a sancto Ludovico Francorum rege, adeoque Siciliæ regnum illi obtulisset, sancti regis consilio Andegaviensis comes frater ejus ad illud regnum capessendum est accessit. Romani autem probitate pontificis abutentes, propria auctoritate senatorem perpetuum designant eundem Carolum. Res pontifici et cardinalibus indigna visa est, externo principi urbem Romam cum pontificiæ auctoritatis detrimento committi. Nihilominus consilio habito, in summis difficultatibus electionem non improbant, sed certis legibus constitutus Carolum quinque annis ad summum spatium dignitate illa 502 frui permittunt, ita tamen ut a populo ad pontificem creandi senatoris facultatem redire curet, et statim atque Siciliæ regno potiat, dignitatem illam abdicet (*Rayn.* 1264, n. 4 seq.). Quam rem officiosis admodum litteris ei significarant, nondum enim in Italiam venerat, quod Manfredi superstitis insidiis fecit sequenti anno. Triennio post, turbis in Romana Urbe gliscentibus, Henrico regis Siciliæ consanguineo, deinde æmulo, senatoria dignitas a factiosis, plerisque omnium invitis, confertur. Id vero fuit in causa cur Clemens IV Urbi consulens assiduis seditionibus laboranti, Carolum ipsum Andegavensem senatorem ad decennium designaret anno 1268, die 16 Septembris, ut supra diximus: quam ille dignitatem Nicolaus III pontifice anno 1278 prædicti mensis eadem die abdicavit.

XIII. Quamvis autem pessimus Romæ, atque ejus territorii status Clementem IV quodammodo audacie Romanorum obsecundare compulisset, Nicolaus tamen III ne supremæ successorum potestati damnosum exemplum posteris unquam imitarentur, constitutionem illam celeberrimam (*Fundamenta, de Electo, Electi potest.* in 6) edidit Viterbii xv Kal. Aug., qua plurima damna sanctæ sedi illata ab exteris senatoribus exaggerat; præcipue ab Henrico regis Castellæ fratre, qui religionem ipsam in discrimen adduxit, et ipsam Urbem speculum fidei tanta respersit infamia, ut a matre sua Romana Ecclesia filia prædicta deviare compulsus quondam Conradinum (qui de venenosa radice Friderici quondam Romanorum imperatoris colubri tortuosi justo Ecclesiæ ipsius iudicio reprobati prodixisse videbatur in regulum, quique ad exterminium Romanæ matris Ecclesiæ manifestis indicibus una cum suis fautoribus aspirabat) in contemptum Dei, suæ matris, ac ipsius Urbis opprobrium patenter exciperet, receptio faveret, constituens, se per hoc tam patens hostis suæ matris Ecclesiæ filiam adjutricem. Deinde hunc in modum decernit: « De fratrum nostrorum consilio, hac irrefragabili et in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut quancumque et quo-

que unque senatoris electio, vel alterius, quocumque nomine conseatur, qui quocumque modo, quocumque titulo ipsius Urbis debeat præsesse regimini, in posterum imminet, nullus imperator, seu rex Romanorum, aut alius imperator, vel rex, princeps, marchio, dux, comes, aut baro, vel qui alterius notabilis præminentie, potentie, seu potestatis, excellentie, vel dignitatis existat; frater, filius, vel nepos eorum ad tempus, vel in perpetuum, seu quivis alius ultra 503 annale spatium quovis modo, colore, vel causa per se, vel per aliam personam quomodolibet submittebam, in senatore, capitaneum, patricium, aut rectorem, vel ad ejusdem Urbis regimen, seu officium nominetur, eligatur, seu alias etiam assumatur absque licentia sedis apostolicæ speciali, per ipsius sedis litteras concessionem licentiæ hujusmodi specialiter exprimentes. »

XIV. Religioni duxi constitutionis partem istam præterire, unde supremum pontificum dominium in urbe simulque auctoritas, quam imperator princepsve alius acquirere in eadem poterat a supremo eodem domino, tam evidentem patet, ut eorum que hucusque disserui complexio dici possit. Enimvero dum pontifex constitutionem istam edidit, Urbis regimini præerat senatoria dignitate conspicuus rex Siciliæ Carolus, Rudolphus rex Romanorum seu imperator electus brevi profecturus erat Romam imperialia insignia de pontificis manu suscepturus: nihilominus pontifex pro suprema auctoritate in Rudolphum et Carolum prædicta constituit. Quis igitur non videt Ludovici, Ottonis, et Henrici verba a successoribus usque ad Ottonem IV ratihabita, « sicut a prædecessoribus vestris usque aunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo. » Necnon alia ab Ottonis IV ævo usurpari cepta, *tota terra, quæ est a Radicofano usque Caperanum*, non indicare dominium Urbis, ejusque ducatus ab Augustis concessum pontifici, sed Paschalis I successorumque sapiens concilium, ut præcipuum ex Ecclesiæ juribus imperiali auctoritate, ut omnia cætera, niteretur? Qui enim alias Romanos cives populis cæteris ad defendendum procliviores continuissent? Jam liquet sacrilegum horum facinus in sanctum Leonem III fuisse in causa, cur Roma ejusque ducatus Augustorum diplomatibus confirmari cœperit cum sanctæ sedis juribus cæteris; estque uberrime demonstratum Augustos ipsos proprio periculo Romanorum audaciam reprimere conatos esse. Id probe novit Rudolphus, in cujus ore aliqui ponunt que supra attuli (*Diss. de Rudolphi epist. lib. III, n. 46*) videlicet, *multos Alemannorum reges Italia consumpsit*. Quæ ab eodem pronuntiata aliquando esse, tametsi ad extremum usque spiritum Romanam coronationem exoptaverit, negare non ausim.

XV. Vix enim credibile est, prætermissis illam exempla majorum. Quod si cruenta Italiæ bella prædecessorum novit, multo magis Romanorum ingenium ei fuisse perspectum, coronationes in Urbe toties factæ testantur. Tempora Carolinorum prætereo, de iis quippe Rudolphus 504 nullam rationem habet. Trium Ottonum opera seditiones compressas, eosdemque simulato Romanorum obsequio dum aderant, id suadente metu, affectos, injuria, et contemptu absentes, compertum exploratumque est. De sancto imperatore Henrico Dittmarus (*lib. VII, princ.*) hæc refert: « In octavo vero die inter Romanos et nostrales magna oritur commotio in ponte Tiberino, et utriusque multi corruerunt, nocte eos ad ultimum dirimente. » De successore ejus Conrado Salico Otto Frisingensis apud Baronium (*lib. I, quæst. 1027, n. 1*) testatur, quod « in ipsa Paschali hebdomada tumultu orto inter milites imperatoris et cives, gravis pugna committitur, cæsisque multis, Romanis fugientibus imperator victoria potitur. » E contrario post annos centum cum Henricus V lætissimam coronationis sacrilege disturbavit, « Romani post alterum diem

collecti, in hostes Ecclesie impetum facientes, de Porticu (nempe de civitate Leonina) fugere compulerunt, interfectis multis de suis, et perditis equis, tentoriis, pecuniis, et infinita suppellectili, » ut scribit Joannes episc. Tusculanus Albanensi episcopo ap. Bar (1111, n. 15 seq.), cui astipulatur Petrus Diaconus aequalis eorum temporum : « Eadem nocte, eundem apostolicum secum abducens tanto metu cum omni exercitu profugit ex Porticu, ut non modo sarcinas, verum et socios plurimos in hospitibus relinqueret. » Quid, quod Romanis inivitis ne in Urbem quidem ingredi fas erat Augustis? Ita scilicet Friderico Barbaro, Henrico VI et Ottoni IV accidisse compertum est. Quia etiam horum extremum, comenatu intercluso abire compulerunt. Nec nisi natus aut alter ex duodecim Augustis Germanicis Rudolphi prædecessoribus, utcumque cum exercitu ad Urbem accesserint, Romanorum ingenium feroc non sensit.

XVI. Huc accedit, quod Nicolai tempore imperialis in Italia auctoritas fere nulla erat, quod patet ex Rudolphi epistolis supra allatis. Nam licet hujus regionis populi, Friderici II tyrannidem aversantes, nequidquam conati essent auctoritatem illam extinguere, cum tamen exactoratus iste fuerit in Lugdunensi concilio anno 1245 imperatoris nomen spatio annorum plusquam triginta sensim obsoleverat, præcipue post adventum Caroli Andegavensis, in quem pontifices tantum auctoritatis transfuderant. Quamobrem non parvæ molis esse imperatoris auctoritatis in Italia instaurationem Rudolphus intellexit : propterea tum iteratis litteris, tum per procuratores suos tantam causam serio egit Romæ. Ubi ne priscam quidem illam auctoritatem imperiali diademati annexam assecuturum fuisse constitutio pontificia nuper allata planum 505 facit : quippe qua cavetur, ne Urbis regimen ipsi imperatori, ut cæteris principibus, absque licentia speciali pontificis, et ultra annum conferatur. Quapropter annalista Italus, et quicumque ratiocinando assecuti sibi esse videntur causam Ecclesie jura restituendi, metum scilicet, ne Caroli auctoritas a pontifice amplificaretur, longe a veritate abeunt. Non enim futura Siculi regis auctoritas, sed præsens, statusque Urbis atque Italie omnis Rudolpho metum incutere, si modo aliquid metuebatur, debuissent. Resitutio autem Romanicæ non ex metu, aliave ex allatis causis profecta est, sed primum ex cognitione erroris, quem assentatio soverat, et populorum divisio confirmarat, deinde ex causis aliis supra enumeratis, quarum præcipuam fuisse potentiam Caroli, præsertim in Etruria, non est ambigendum. Cæterum ut eo revertar, unde necessario digressus sum, Rudolphi Romanorum regis diplomata a Germanicæ principibus confirmata non solum jura omnia et privilegia sanctæ sedis acerrime vindicant, roborantque, sed de Sicilia, ut absolute Insulam appellat Ludovicus, aut Siciliæ patrimonio, quemadmodum Otto et Henricus eandem vocant, ita loquitur, ut certam ejus conditionem nostro ævo celeberrimè designet : « Adjutores erimus, inquit, ad retinendum et defendendum E. R. regnum Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Pharam quam ultra. » Ita Rudolphus in diplomate, quod dedit Lausanæ ap. Raynaldum (1275, n. 38) ; et principes imperii, seu electores illud confirmantes : « Et regno, aiunt, Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Pharam quam ultra. » Itaque operæ pretium facturus esse mihi videor, si rem tanti momenti ab ipsa origine, breviori quam fieri possit enarratione complectar : ut, quod minime factum esse ab aliis video, planum faciam, tam regni originem et conditionem, quam annui sensus varietatem apostolice sedis auctoritate validissima niti.

§ II. — De Siciliæ regno, tam citra Pharam quam ultra.

XVII. Petri Leonis antipapæ audaciam adversus

legitimi pontificis Innocentii II auctoritatem Baronius et cum eo eruditi omnes detestantur. Propterea nemo sapiens fundamentis adeo infirmis regni Siculi gloriam inherere dixerit, qualia exosum istud caput posuit suo diplomate apud Baronium (1130, n. 52) v. Kal. Octobris, utcumque Rogerio regis præclaro nomine appellatum apud scriptores parum solertes inveniatur, ante certam legitimamque originem illius regni, post 506 annos novem. Nihilominus ne forte Innocentius II ejus institutor de conditione regni aut census quidpiam detraxisse videatur, antipapæ prædicti, qui Anacleti nomen assumpsit, verba ipsa proferre non gravabor : « Concedimus, inquit, et donamus, et authorizamus tibi, et filio tuo Rogerio, et aliis filiis tuis, secundum tuam ordinationem in regnum substituendis, et hæredibus suis, coronam regni Siciliæ, et Calabriae, et Apulie, et universæ terræ, quarum tam nos quam et prædecessores nostri prædecessoribus tuis ducibus Apulie nominatis Roberto Guiscardo, Roberto ejus filio, dedimus et concessimus, et ipsum regnum habendum, et universam regiam dignitatem et jura regalia jure perpetuo habendum in perpetuum et dominandum. Et Siciliam caput regni constituimus. » Infra autem de censu sic loquitur : « Tu autem census..... et hæredes tui, videlicet sexcentos schifatos, quos annis singulis Romanæ Ecclesie persolvere debes, si requisitus fueris : quod si requisitus non fueris, facta requisitione persolvas, nulla de non solutis habita occasione. » Ita habet documentum a Baronio prolatum ex bibliotheca Vaticana : ex quo, licet obscuro ac mutilo, et regni et census conditio satis perspicua est. Scilicet Siciliæ insula, Calabria, Apulia, et tota terra a Romanis pontificibus concessa Rogerii prædecessoribus Northmannis, puta principum Capuanum, præter civitatem Beneventi, efficiebant Siciliæ regnum, cujus caput eadem Sicilia erat. Census autem schifati sexcenti.

XVIII. His positis, vera regni origo censusque antiqui novum nomen detegantur necesse erit. Innocentius igitur II multa et gravia passus a Rogerio, quæ ex Falcone aliisque scriptoribus allata videri possunt apud Baronium et Pagium, postremo ejusdem Rogerii fit captivus. Quid vero? Falconis (apud Prætil. *Hist. Lang.* tom. IV, pag. 301) verbis ipsis ad an. 1139 rem narrabo : « Apostolicus itaque se destitutum virtute et armis, et desolatam aspiciens, precibus regis et petitionibus assensit, et capitularibus et privilegiis ab utraque parte firmatis, rex ipse, et dux filius ejus, et princeps xvii die stante mensis Jul. ante ipsius apostolici præsentiam veniunt, et pedibus ejus advoluti misericordiam petunt, et ad pontificis imperium usquequaque flectuntur. Continuo per evangelia firmaverunt beato Petro et Innocentio papæ, ejusque successoribus canonice intransibis fidelitatem deferre, cæteraque, quæ conscripta sunt. Regi vero Rogerio statim Siciliæ regnum per vexillum donavit; ejus duci filio ducatum Apulie; principi alteri filio ejus principatum Capuanum 507 largitus est. Die vero illa, in qua prædictus apostolicus pacem cum rege firmavit, beati Jacobi apost. festivitas celebrabatur vii Kal. Aug. » Diploma ipsum pontificis datum sequenti die Baronius (1139, n. 12) ex basilica Vat. transcriptum exhibet; unde huc afferam solummodo quæ ad rem faciunt : « De potentia tua, ait Rogerio, ad decorem et utilitatem sanctæ Dei Ecclesie spem atque fiduciam obtinentes, regnum Siciliæ, quod utique, prout in antiquis refertur historicis, regnum fuisse non dubium est, tibi ab eodem antecessore nostro (Honorio II) concessum, cum integritate honoris regii et dignitate regibus pertinente excellentiæ tuæ concedimus et apostolica auctoritate firmamus. Ducatum quoque Apulie tibi ab eodem collatum, et insuper principatum Capuanum integre nihilominus nostri favoris robore communimus, tibi que concedimus..... Census autem, sicut statutum est, id est sexcentum schifatorum a te, tuisque hæredibus nobis nostrisque successoribus singulis annis

reddatur. » Ad quam videlicet summam redigitur A
priscus ille census duodecim denariorum pro uno-
quoque jugero, de quo est dictum (p. 149 seq.).

XIX. Animadvertit Baronius, Innocentium, ne
antipapæ vestigiis inhæreret videatur, Honorii exem-
plo usum esse, quamquam hic titulo tantum ducis
Rogerium insignierit. Quomodoque autem se res
habuerit, Cencius Camerarius (*Ant. It.* tom. V, p.
853) in libro Censuum accurate initium regni et
conditionem census ita enarrat: « Tempore quo
Robertus Wiscardus ultramontanus cepit regnum
Siciliæ, juravit dare tactis sacrosanctis evangeliiis
pro se et suis hæredibus domino Nicolao papæ et
suis successoribus pro unoquoque jugo boum duo-
decim denarios Papiensis monetæ. Processu vero
temporis dum papa Innocentius iret Gallitium, Ro-
gerius tunc rex Siciliæ constituit ipsi dare annuali-
ter pro Apulia et Calabria dc squifatos. Postmodum
vero Willielmus rex ejus filius pro Marsia, quam
occupaverat tempore ipsius Innocentii papæ, super-
ad didit cccc squifatos tempore Adriani (IV), quando
ipsi fecit hominum et fidelitatem apud Beneventum. »
Quod confirmatur brevi hoc certeque nomi-
mine in codice Albiniano, qui per ea tempora scri-
bebatur ante prædictum librum Censuum: « Rex
Siciliæ debet pro Apulia, Calabria et Marsia mille
scifatos. » Unde corrigendum venit diploma Wil-
lelmi regis Siculi ap. Baron. (1156, n. 6) quod pro
Marsia legit *Marchia*, et pro cccc legit *o*, et quidem
Innocentius III auctoritate, qui cum Constantiam
Aug. filiumque ejus Fridericum II de regno eodem
investivit 508 (Bar. 1097, n. 66; Rayn. 1198,
n. 67) hunc seorsim alloquens: « Cum autem tu,
inquit, filii rex, favente Domino ad legitimam æta-
tem perveneris, nobis et successoribus nostris, ac
Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, et ligium hominum
exhibebitis, censum vero sexcentorum squifato-
rum de Apulia, et Calabria, quadringentorum vero
de Marsia, vel æquivalentes in auro vel argento, vos
ac hæredes vestros statuistis Ecclesiæ Romanæ
annis singulis soluturos, nisi forte impedimentum
aliquod interveniat, quo cessante census ex integro
persolvetur. » Quo si respexisset annalista Ita-
lus (An. 1156), haud lusisset inanem operam quæ-
rens, de quamam marchia sit sermo, quam se igno-
rare ingenue fatetur. Quid fuerit Marsia tum tempo-
ris, eruitur ex Provinciali cod. Albiniani: « In mar-
sia Reatinus. Furconensis. Valvensis. Teatinus.
Pinnensis. Marsicanus. » Ulterior disquisitio huc
non spectat.

XX. Regnum vero ita factum atque institutum
annis tantum quadraginta stetit apud Northmannos:
nam Willielmo II Willielmi filio, ac nepote Rogerii
regis omnium primi, mortuo absque liberis anno
1189, Constantiam ejus amitam Henrici VI Germa-
niæ regis, (post biennium coronati imperatoris a
Cœlestino III) uxorem succedere æquum erat. Sed
regnum invadente Tancredo, ingens ea discordia
nata est, quæ tandiu Innocentium III et successores
exercuit. Nam licet Innocentius idem Constantiam
puerumque filium ejus Fridericum de Siciliæ regno
investiverit, ut nuper aiebam, hunc tamen constat,
post acceptam imperii coronam ab Honorio III
anno 1220, de sancta sede Romanisque pontificibus
fuisse adeo male meritum ut in concilio Lugdunensi
anno 1245 exactoribus illum oportuerit. Nec tum
quidem Siciliæ regno melius fuit: nam Conrado
Friderici filio illud invadente, eodemque extincto
veneni haustu, Manfredus Friderici filius nothus
pro Conradino Conradi filio Siciliæ regnum sibi
asseruit. Cujus ejiciendi causa primum Eadmundo
filio Henrici III Angliæ regis ab apostolica sede fuit
exhibitum; deinde sancto Ludovico IX ac demum,
utroque id detrectante, Carolo Andegavensi sancti
Ludovici fratri esse concessum, ut supra dictum fuit.
Qua superre Rudolphus longe ut pontifici aut Carolo
succenseret, quod de vicariatu Etruriæ constanter

fecisse demonstratum fuit in litteris codicis Rudol-
phini, tam ipse quam principes imperii, seu electo-
res suis diplomatibus jus minime dubium sanctæ
sedis, nullamque Siciliæ regni connexionem cum
imperio professi sunt. Quod ante eos fecerat Frido-
ricus II quinquennio ante susceptum diadema impe-
riale, 509 parique modo imperii principes omnes
in Francofordiensibus comitiis septem sere mensi-
bus antequam Fridericus Romæ coronaretur. Ex
utroque diplomate ap. Raynaldum (1215, n. 38;
1275, n. 41), cum maximi momenti sint audire
oportet, quæ ad rem faciunt.

XXI. Fridericus igitur, qui una cum Constantia
investituram regni Siciliæ jampridem acceperat, ne
forte imperator factus jura imperii cum pontificii
detrimento augetet, luculentam hujusmodi declara-
tionem Argentina Innocentio III transmisit: « Cui-
pientes tam Ecclesiæ Romanæ quam regno Siciliæ
providere, promittimus et concedimus statuentes,
ut postquam fuerimus imperii coronam adepti, pro-
tinus filium nostrum Henricum, quem ad manda-
tum nostrum in regem fecimus coronari, emanci-
pamus a patria potestate, ipsumque regnum Siciliæ
tam ultra pharum quam citra, penitus relinquamus
ab Ecclesia Romana tenendum, sicut nos illud ab
ipsa sola tenemus; ita quod ex tunc nec habebi-
mus, nec nominabimus nos regem Siciliæ, sed
juxta beneplacitum vestrum procurabimus illud no-
mine ipsius filii nostri regis usque ad legitimam
ejus ætatem per personam idoneam gubernari, quæ
de omni jure atque servitio Ecclesiæ Romanæ re-
spondeat, ad quam solummodo ipsius regni domi-
nium noscitur pertinere: ne forte pro eo quod nos
dignatione divina sumus ad imperii fastigium evo-
cati, aliquid unionis regnum ad imperium quovis
tempore putaretur habere, si nos simul imperium
teneremus et regnum per quod tam apostolicæ sedi,
quam hæredibus nostris aliquid posset dispendium
generari. » In diplomate autem principum imperii,
quod etiam a Lunigio refertur (*Cod. It. Diplom.*
tom. II, pag. 873), regium confirmatur his ver-
bis: « Sicut olim ad petitiones et preces, nec non
et mandatum prædicti domini nostri regis Friderici,
tempore bo. me. domini Innoc. III papæ, pro bono
pacis ad omnia scandala evitanda, ipsi S. R. Eccle-
siæ super privilegiis ipsius regis sibi datis nostram
tunc voluntatem præbuimus et consensum; sic nunc
eamdem voluntatem et consensum nostrum noviter
innovamus, et per omnia approbamus. Et ut hæc
nostra voluntas, et approbatio, sive innovatio a no-
bis ipsi S. R. Ecclesiæ in perpetuum observetur,
ut liceat in effectu in testimonium illi ad perpe-
tuam memoriam nostri, hoc præsens scriptum inde
feri fecimus, nostrorum sigillorum munimine robo-
ratum super omnibus privilegiis ab ipso rege usque
nunc sibi datis, et etiam adliuc dandis tam super
facto imperii quam super facto regni Siciliæ:
510 ita quod imperium nihil cum ipso regno ha-
beat unionis, vel alicujus jurisdictionis in ipso.
Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis 1220.
Dat. ap. Franckenfort in solemnibus curia, iv Kal.
Maii. »

XXII. Ac Fridericum quidem pater suus Henri-
cus VI morti proximus testamento (*Gest. Innoc. III.*
n. 27) valde pio, ut illud vocat Baronius (1097, n. 8)
pridem jusserat sanctæ sedis jus agnoscere, ac pon-
tifici hominum facere: « Imperatrix consors nostra,
et filius noster Fridericus domino papæ et Eccle-
siæ Romanæ exhibeant omnia jura, quæ a regibus
Siciliæ consueverunt habere, et domino papæ securi-
tatem faciant, sicuti reges Siciliæ summo pontifici,
et R. Ecclesiæ facere consueverunt. Si vero præ-
dicta consors nostra præmoreretur, filius noster se-
cundum ordinationem suam remaneat. Et si filius no-
ster sine hærede decesserit, regnum Siciliæ ad R. Ec-
clesiam deveniat. » Quia scilicet regnum illud inva-
serat, atque inique facti conscientia, æquum et

rectum in vi:æ extremo sequi, ni fallor, videri voluit. Quamobrem ad jus quod atinet, ab ipsis duobus Augustis, qui illud invadere non sunt veriti, luculentissima suppetunt testimonia. Rudolphus autem non modo vestigiis institit Friderici, cum sanctæ sedis jura, omnimodamque regni disjunctionem ab imperio fassus est, verum etiam regni ejus possessorem, ab apostolica sede constitutum, legitimum agnovit, eumque defendere est pollicitus: « Nec offendemus, ait in Lausanensi diplomate, per nos, vel per alium vasalos Ecclesiæ ipsius, et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Siciliæ illustrem, seu hæredes ipsius; nec volentibus ipsum offendere præstabimus auxilium, consilium, vel favorem publice vel occulte. Nec regnum Siciliæ, quod idem rex Carolus ab eadem Romana tenet Ecclesia, vel aliquam ejus partem occupabimus, aut invademus. » Quod utique præ aliis ratum habent roborantque imperii principes, seu electores: « Nec non super civitate Romana, et regno Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra pharum quam ultra. » Denominatione scilicet audiri cœpta primo anno pontificatus Innocentii III (*Regest.* lib. 1, ep. 413), qui epistolæ ad Siciliæ præsules subjicit: « In eumdem modum archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, et universis ecclesiarum prelati per regnum Siciliæ citra pharum constitutis: ita quod ubi ponitur *In regnum Siciliæ duximus destinandum*, ponatur *legatum in Siciliam et totum regnum duximus destinandum.* »

511 XXIII. Quamobrem in apostolicis litteris Clementis IV apud Dacherium (*Spicil.* tom. IX, pag. 214), pluribusque in codd. mss. card. de Aragonia et aliorum, nil frequentius occurrit regno Siciliæ et terra quæ est citra Pharum. Et quod præcipue animadverti debet, iisdem in litteris census imponitur toti regno tam ultra quam citra Pharum, quod antea minime factum erat: « Pro toto vero generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo beati Petri, ubicunque Rom. pontifex fuerit, ipsi Romano pontifici et Romanæ Ecclesiæ annis singulis persolventur: » hac sane lege, ut excommunicationem incurrerent non solventes infra duos menses post primum terminum; regnum totaque terra interdictio subjacerent post alterum terminum; ac denique post tertium, « ab eisdem regno, et terra cadetis ex toto, et regnum ipsum, et terra ad Romanam Ecclesiam integre et libere revertentur. » Et infra: « In quolibet etiam triennio dabitur vos et vestri in dicto regno hæredes Romano pontifici unum palafredum album pulchrum et bonum. » Quod sancte adeo servatum fuit, ut si quando gravi ex causa ipsemet pontifex solutionis terminum prorogasset, nova constitutio caveret ne ullum prior illa fundamentalis detrimentum acciperet. Sic Gregorius X (*Rayn.* 1275, n. 47) Carolo solutionem differens ad festum sancti Michaelis: « Dictum terminum, inquit, prorogamus: ita tamen quod per prorogationem hujusmodi ejusdem solutionis faciendæ in festo apostolorum terminus in posterum nullatenus immutetur; sed fiat deinceps eadem solutio in prædicto festo apostolorum annis singulis sub pœnis statutis et ordinatis, sicut in conditionibus et conventionibus inter eandem Ecclesiam et te habitis plenius continetur. » Et revera ad nostram usque ætatem id moris pervenisse latet omnino neminem. At quia non parum discriminis nostris hisce temporibus cum illis pristinis intercedit hac in re, summa saltem capita non modicæ hujus variationis attingam necesse erit: video enim mirari aliquos, non secus ac si diminutio census ab ipsis regibus sine apostolica auctoritate profecta esset, quod falsum esse mox patebit.

XXIV. Ac primo id certum ratumque esse debet, Siciliæ regnum, quocunque nomine appellatum inveniatur, videlicet: « Siciliæ et Apuliæ, Calabria

ac Marsiæ, » ut Northmannorum tempore; « Siciliæ citra Pharum et ultra; » aut « Siciliæ et terræ citra Pharum; » aut denique « Neapolis et Siciliæ, » ut post Northmannos nuncupatum fuisse constat, **512** ab anno 1059 ad nostram usque ætatem, seu sæculis septem, variis licet vicibus obnoxium, semper fuisse juris apostolicæ sedis. Longum esset sacramenta regum omnium recensere, qui Romanis pontificibus fidelitatem et hominum præstiterunt. Sit instar omnium, duobus iis admodum notis prætermittis quæ Carolus Andegavensis exhibuit Clementi IV et Joanni XXI, apud Raynaldum (1266, n. 4; 1276, n. 39), iisdem fere verbis ab eo præstitum Innocentio V, qui aliquot mensibus Joannem prævit, quale nuper fuit editum in lucem ab erudito P. Lazzero soc. Jesu (*Miscell.* tom. II, pag. 9) litteris pontificis insertum: « Ego Carolus Dei gratia Rex Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti et beatæ et gloriosæ virginis Mariæ, beatorum quoque apostolorum Petri et Pauli, et Ecclesiæ Romanæ legum homagium facio tibi, domino meo Innocentio pape quinto, tuisque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Ecclesiæ pro regno Siciliæ, et tota terra quæ est citra Pharum, usque ad confinia terrarum ejusdem Ecclesiæ; quæ utique regnum et terram, excepta civitate Beneventana, cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis, mihi et hæredibus meis prædicta Ecclesia Romana concessit. » Homagium hujus simile idem Carolus præstitit Nicolao III, tenui hoc tantum discrimine in subscriptione: « Actum Romæ ap. sanctum Petrum in papali palatio, an. 1278, mense Maii 24, ejusdem vi indict., regnorum meorum Jerusalem an. II, Siciliæ vero XIII. » Nam Maria regum Hierosol. stirpe progenita, præterito anno nubens Carolo, jus et titulum in eum transfuderat. Hæc tempora exceptit funesta illa vicissitudo, quæ audit *Vesperæ Siculæ* in Annalibus celebris; unde regni ejus cœpit dominatio biceps, disensionibus non modicis obnoxia maximeque diuturna: ea vero jus sanctæ sedis nullatenus immutatum minutumve censum monumenta testantur, quæ jam pridem in lucem edita neminem latere possunt.

XXV. Et vero Petrus III Aragoniæ rex, qui Constantiam Manfredi filiam uxorem duxerat, eoque jure Siciliam invasurum cum classe advenit, Siculos alias ob causas ad defectionem paratos reperit; idcirco facili negotio insulam suæ potestati subjecit, quam ipse successoresque ejus tutati sunt armis nonaginta annorum spatio. Dum autem post eum Jacobus filius, Fridericus II frater, Petrus hujus filius, ac Petri filius Ludovicus invasionis titulo Siciliam ultra Pharum obtinebant; Andegavenses Carolus II ejusque filius Robertus, ac neptis Joanna I legitimo jure dominabantur citra Pharum. Res demum aliquando composuit **513** Gregorius XI, anno 1372, inter Joannam reginam et Fridericum III, Ludovici fratrem. Quo ex tractatu valde prolixo ap. Raynaldum (1372, n. 5 seqq.) decerptam quæ ostendant, apostolicam sedem acerrime vindicasse jus suum in Siciliæ insula. Siciliam novo excogitato nomine Trinacriam deinceps vocatum iri decernitur; ita ut « Fridericus ex hac causa nullo unquam tempore possit se intitulare titulo regni Siciliæ, sed tantum titulo Trinacriæ; ipsaque regina, hæredes et successores sui intitulentur et vocentur titulo Siciliæ: ita tamen quod intitulatio regni Siciliæ nullum afferat præjudicium intitulationi regni Trinacriæ, nec contra: imo quodlibet regnum per se distinctum suum habeat titulum, nec alteri per alterum derogetur. » Itaque Gregorius tractatum ratum habens: « Primo, inquit, quia jura sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ sponsæ nostræ conservare, protegere et defendere ex officii nostri debito obligamur, ordinandum providimus quod Joanna et Fridericus præfati recognoscant, ad nos et Ecclesiam Rom. spectare et pertinere de

jure directum dominium in toto regno tam ultra quam citra Pharam; cui directo dominio et juri quod in toto regno tam ultra quam citra Pharam nos et Ecclesia Romana habemus, non intendimus in aliquo derogare; sed ea volumus et intendimus remanere illæsa, et quod tale et totum jus nobis et Ecclesie Romanæ remaneat in dicta insula et adjacentibus insulis (quæ regnum Trinacriæ intitulantur) quale et quantum habemus in terris citra Pharam. » Sequitur homagii pontifici et successoribus præstandi formula ab eodem Gregorio præscripta: quod utique esse præstitum, « pro insula Siciliæ una cum insulis adjacentibus, quæ regnum Trinacriæ nominatur: » videtur ap. eisdem Rayn. (1374, n. 20); ex tractatu enim isto aliud magis necessarium decerni oportet.

XXVI. De annuo censu injungendo res operosior videbatur. Non enim regi Trinacriæ (nominis videlicet concordie causa excogitati) novo prorsus exemplo imponendus; nec regi Siciliæ, quem titulum pontifex Joannæ ac successorum proprium esse voluit, juxta præscriptum libri Censuum Romanæ Ecclesie, ac præcedentum investiturarum subeundum omnino erat. Quid igitur pontifex? Id totum oneris Joannæ ac successoribus imponit: « Ad prædicta omnia et singula alia dicta Joanna, et successores sui in regno Siciliæ integraliter Ecclesie Romanæ perinde remaneant obligati, sicut si regnum ipsam Siciliæ cum ea integritate qua dicto domino Carolo feudatario exstitit, totaliter possideret. » Deinde Fridericus regi Trinacriæ partem census injungit, quam scilicet **514** in festo sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi, seu Kalendis Maii reginæ Joannæ persolveret, adeoque census integror Siciliæ reginæ ac successorum magnopere allevaretur: « Uncias auri, ait, tria millia ad rationem præmissam de florenis quinque, aut ad pondus generale regni Siciliæ pro qualibet uncia, quæ reductæ ad florenos auri ad pondus et rationem prædictam, faciunt summam florenorum quindecim contingentium dictas insulas, seu regnum Trinacriæ ratione debiti per ipsam reginam S. R. Ecclesie et apostolicæ sedi: » octo videlicet unciarum, seu florenorum quadraginta millium. Eapropter successor Gregorii Urbanus VI cum regnum Joannæ in Carolum Dyrrachinum transtulit (Rayn. 1381, n. 3, 13 et 14), ac si Trinacriæ regnum non existeret, Clementis IV vestigiis insistens concedit Carolo « regnum Siciliæ et totam terram quæ est citra Pharam usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesie, excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis: » censumque injungit integrum « octo millium unciarum auri ad pondus ipsius regni. » Carolusque ipse in sacramento fidelitatis: « Promitto, inquit, quod pro toto generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo beati Petri apostoli de mense Junii ubicunque Romanus pontifex fuerit, ipsi Romano pontifici et Romanæ Ecclesie annis singulis persolvam. »

Item promitto quod in quolibet termino dabimus ego et mei in dicto regno hæredes vobis et successoribus vestris Romanis pontificibus canonice intrantibus unum palafredum album pulchrum et bonum, in recognitionem veri domini eorundem regni et terræ. » Ubi pro termino legendum triennio liquet ex supra allatis, et ex adversariis ipsius Raynaldi, undecunque error manifestus irrepperit.

XXVII. Quid autem plura? Exstant apud Raynaldum (1458, n. 37, et 1492, n. 13) Pii II et Innocentii VIII, investituræ factæ Ferdinando, et Alphonso, ac Ferdinando filio iisdem omnino formulis servatis: « Pro toto vero generali censu ipsius regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo beati Petri apostoli. . . . In quolibet etiam termino dabitis tu et tui in dicto regno hæredes nobis et successoribus nostris Romm. pont. canonice intrantibus unum palafredum album pulchrum et bo-

num. » Et, quod rem hæc ipsa clarius ostendit, hujusmodi formula juramenti Alphonso et Ferdinando præscribitur: « Ego Alphonso dux Calabriae, Ferdinandi Dei gratia regis Siciliæ III primogenitus, si me, decedente præfate Ferdinando **515** rege, in regno et terra præfatis in regem succedere contingat, et ego Ferdinandus princeps Capuæ dicti Alphonso ducis primogenitus in tempore obitus dicti Ferdinandi regis prædefuncto dicto Alphonso duce genitore meo superesse me Dei gratia præfate Ferdinando regi in regno et terra præfatis, juxta tenorem litterarum nobis super hoc concessarum succedere, et regem Siciliæ et terræ præfatorum esse contingat, plenum homagium ligium et vassallagium faciens vobis domino meo domino Innoc. papæ VIII et Ecclesie Romanæ in regno Siciliæ, et tota terra quæ est citra Pharam, et quantum spectat ad terram citra Pharam, usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesie, excepta civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus pertinentiisque suis secundum antiquos fines territorii pertinentiarum, etc. » Itaque ad initium usque sæculi XVI neque a pontificibus neque a regibus quidpiam de censu (de jure siquidem integrum ne pontifici quidem erat quid attingere) qualis quantusve fuerit, ante erat post Clementem IV mutatum unquam fuit. Secus est de consecutis inde temporibus.

XXVIII. Eodem anno 1492, cum Innocentius VIII utramque Siciliam prisco more Alphonso ac Ferdinando filio ejus concessit, pontifice eodem et vivis abeunte, Alexander VI ad summum dignitatis fastigium evectus fuerat. Hic vero, sexto decimo ineunte sæculo, terram omnem citra Pharam bipertito divisit, ut videre est in ejus diplomate ap. Raynaldum (1501, n. 53 seq.), unde etiam historia temporum suppetit: « Neapolitanam, inquit, et Cajetanam civitates ac totam Terram Laboris et provinciam Apruntinam pro eorum justo valore Ludovico Francie cum titulo regis Neapolis et Jerusalem: ducatus vero et omnes provincias Calabriae et Apulie cum tota eorum terra etiam pro eorum justo valore Ferdinando et Elizabeth Hispaniarum regi et reginæ, cum titulo ducis et ducissæ Calabriae et Apulie... concedimus et elargimur. » Veniensque ad impositionem census (*Ibid.*, n. 63), intactam relinquunt summam a Clemente IV injunctam regi Siciliæ pro generali censu regni citra Pharam et ultra; sed novo ab se instituto regno Neapolis seu terræ citra Pharam omne istud onus imponit: « Pro toto vero, ait, generali censu regni Neapolis quatuor, ac pro censu ducatum Calabriae et Apulie prædictorum etiam quatuor millia unciarum auri ad pondus ipsorum regni et ducatum in festo beati Petri apostoli de mense Junii ubicunque Romanus pontifex fuerit, ipsi Romano pontifici et Romanæ Ecclesie per dictos reges et regnum, **516** ac suos in dicto regno et ducatibus hæredes anni singulis persolventur. . . . In quolibet etiam triennio ipsi reges et regina, sive in dictis regno et ducatibus hæredes dabunt nobis et successoribus nostris Romanis pontificibus canonice intrantibus, quilibet unum palafredum album pulchrum et bonum in recognitionem veri domini eorundem regni et ducatum. » Alexandrina autem ista divisio inter gentem et reges æmulos aliquandiu armis ægre defensa post annos quatuor in unum coaluit, Ferdinando totam terram citra Pharam suam in potestatem redigentem.

XXIX. Rei monumentum suppetit ex diariis Paris de Grassis ap. Raynaldum (1505, n. 14): Franciscus enim de Roxas Ferdinandi regis Catholici orator, censum et equum exhibens Julio II, his verbis pontificem est allocutus: « Beatissime Pater et sanctissime domine, serenissimus, potentissimus atque invictissimus princeps et dominus, dominus Ferdinandus Dei gratia Aragoniæ, utriusque Siciliæ citra ultraque Pharam ac Jerusalem rex Catholicus, sanctitatis vestræ et S. R. Ecclesie devotissimus filius

et dominus meus, dictique regni Siciliae citra Pharam verus et legitimus rex et pacificus possessor, cupiens reddere quae sunt Dei Deo, mittit sanctitati vestrae hunc equum album decenter ornatum, et censum eidem sanctitati vestrae et S. R. Ecclesiae pro dicto regno Siciliae citra Pharam hoc anno debitum, etc. » Ludovicum nihilominus de jure quod in novum regnum Neapolitanum ab Alexandro VI adeptus erat, non excidisse ante annum 1510 testatur historia omnis. Tunc vero variis de causis, praecipue ob alienata jura quae a Romana Ecclesia acceperat, ab Julio damnatus, regno exutus fuit, quod idem pontifex Ferdinando concessit ob insignia illius merita. Alexandrina quoque divisione antiquata, in statum pristinum terram citra Pharam reduxit : « In eum statum, inquit, in quo ante divisionem praedictam existerat, reponentes, restituentes et plenarie reintegrantes, regnum ipsum Siciliae et Jerusalem cum tota dicta terra citra Pharam usque ad confinia terrarum dictae Ecclesiae Romanae excepta civitate nostra Beneventana cum territorio et pertinentiis. » Perinde censum juxta veterem formulam expressit : « Pro toto vero generali censu regni Siciliae et Jerusalem octo millia unciarum auri.... In quolibet etiam termino (*legendum haud dubie triennio*) ipse Ferdinando rex ejusque in dicto regno Siciliae et Jerusalem haeredes et successores dabunt nobis et successoribus nostris canonice intrantibus unum palafrenum album pulchrum et bonum **517** in recognitionem veri domini ipsius regni Siciliae et Jerusalem. » Diploma exstat ap. Rayn. (1510, n. 25 seqq.), et in Corpore Diplomatico (Supplem., tom. III, p. 20), hoc tamen discrimine quod Raynaldus praetermittit formulas, quippe quas praecedentium diplomatum omnino similes agnovit. In Corpore autem Diplomatico singulae exhibentur, et in nuper relata generalis census duplicem lectionem admittit : « Octo millia ducatorum [*al.*, unciarum; *at retinendum ducatorum*]. » Etenim Leo X omnium primus imposuit, « pro solito annuo censu septem mille ducatos auri cum palafreno albo; » quem successores imitati sunt.

XXX. Caeterum Julius, juxta ingenium saeculi, parum solerter de terra aut Sicilia citra Pharam loquitur : eam siquidem *regnum Siciliae et Jerusalem* passim appellat : quasi vero transmarinum id regnum, cujus merum titulum Maria Carolo Andegavensi attulerat, in terra citra Pharam situm esset, ut credit successor ejus Leo X, cum Carolum V, de utroque regno investivit (*Bull. Rom.* tom. XIV, pag. 243; *Lunig., Cod. It. Dipl.*, tom. IV, part. II, pag. 1547 et 1554), quod sententia ejus litterarum testatur : « Proprio juramento fateatur et recognoscat expresse regnum Siciliae et Jerusalem, ac totam terram eorum quae est citra Pharam usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiae Romanae, excepta civitate Beneventana. » Eodem sensu a successoribus Julio III, Clemente VIII, Gregorio XV, Alexandro VII atque Innocentio XIII, in diplomatibus queis Philippus II, III et IV, necnon Carolus II et VI, de utraque Sicilia investiantur, terram eandem accipi compertum erit citatis locis. Luculentius etiam patet ex regii oratoris verbis, queis censum exhibens stato die pontificem alloquitur : « N. N. dominus meus clementissimus mittit sanctitati vestrae hunc, quem ego regio suo nomine praesento, equum decenter ornatum, et septem millia ducatorum pro solito censu regni Neapolitani; Deum optimum maximum exorans ut eundem per multos annos vestra sanctitas recipere possit pro bono Christianitatis nostraeque sanctae fidei catholicae augmento : quod sua regia majestas optat, et ego enixe voveo. » Quae autem reponit pontifex, juxta veterem formam, nihil omnino de apostolicae sedis jure in regnum Siciliae et terram citra Pharam esse mutatum aut detractum pat-faciunt : « Censum hunc nobis et sedi apostolicae debitum pro directo dominio regni nostri utriusque Siciliae cis ultraque

Pharum libenter accipimus et acceptamus. Charissimo in Christo filio nostro N. salutem et optatissimam prolem a Domino precamur; eique populis ac vassallis apostolicam benedictionem impertimur. **518** In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. » Ita scilicet Innocentius XIII Caesareo oratori respondit, ut docet Otterius in sua Historia (Tom. VIII, pag. 24), cujus auctoritate libenter utor, ut quae nos quotannis propriis auribus accipimus monumentis annalium commendata lectoris oculis subjiciam.

XXXI. Quae cum ita sint, sex animadverti oportet hujusmodi census periodos, auctoritate apostolica omnes inhaerentes. 1. Northmannis a Nicolao II anno 1059 impositi fuerunt denarii duodecim pro unoquoque jugero, de quo in superioribus satis multa. 2. Innocentius II loco antiqui ejus census, anno 1139 Rogerio primo Siciliae regi sexcentos squifatos injunxit, quadringentique additi ab Adriano IV Willelmo successori Rogerii pro Marsia; ita ut mille squifati, seu aurei nummi, de quorum valore non constat, totum annum censum efficerent. 3. Clemens IV anno 1265 Carolo Andegavensi octo mille uncias auri, seu quadraginta florenorum millia pro censu generali utriusque Siciliae imposuit. 4. Gregorius XI anno 1372 Trinacriae seu Siciliae ultra Pharam regi unciarum tria millia aut quindecim millia florenorum imponit, solvendorum videlicet possessori Siciliae citra Pharam, qui censum integrum sanctae sedi persolvere tenebatur. 5. Alexander VI anno 1501 eundem censum unciarum auri octo millium, bipertito divisum, totum injungit Siciliae citra Pharam, quem postmodo Julius II reducit in statum pristinum. 6. Ac denique Leo X anno 1521 annum censum nostri aevi auctoritate apostolica stabilivit : « Obligavit et obligat eundem Carolum regem et regnum ipsum Siciliae citra Pharam pro tempore obtinentes, quod ipsi pro recognitione veri et directi domini teneantur solvere singulis annis in perpetuum camerae apostolicae septem millia ducatorum auri de camera in festo ejusdem beati Petri, ultra solitum censum palafreni albi. » Ita in capitulis inter Leonem et oratorem Caroli V, insertis diplomati ejusdem pontificis quod exhibet Raynaldus e schedis Baronii (1521, n. 81 seqq.). Hujusmodi autem « census septem millium ducatorum auri ratione novae concessionis feudi dicti regni de novo impositi » mentio iterum occurrit : aliisque in apostolicis litteris (n. 92) semel, iterum ac tertio memoratur, tanquam auctus censui palafreni albi, altissimo obrutis silentio octo unciarum millibus, quae antea consueverunt imponi.

XXXII. Totidem solvebantur a Carolo Andegavensi pro generali censu utriusque Siciliae, cum Rudolphus Gregorio X et sacri Rom. imperii electores confirmabant Nicolao III « regnum Siciliae cum omnibus ad **519** ipsam spectantibus tam citra Pharam quam ultra. » Cum vero similis fere census, quinque videlicet ac triginta aureorum millia, ad mille scifatos redacta olim fuerint ab Innocentio II et Adriano IV, non est mirandum, auri uncias octo mille, ad septem millia ducatorum auri apostolica auctoritate redactas esse. Multo minus mirari oportet, Terrae, seu Siciliae citra Pharam, aut etiam regno Neapolis, quae tria nomina idem valent, totum onus esse impositum. Ita enim fuit Northmannorum tempore; et, si annos dempseris circiter sexdecim Carolo Andegavensi, cum patenti eo nomine generalis census Siciliae etiam ultra Pharam censui obnoxia esse declaratur, compertum exploratumque erit, possessori tantum Siciliae citra Pharam censum alio tempore alium esse impositum, palafreno, seu equo albi coloris excepto, qui utriusque Siciliae directum dominium, quo utitur sancta sedes designat : *in recognitionem veri domini eorundem regni et terrae.* Illud vero mirandum valde esset, Siciliam insulam, quae una cum Calabria donationum omnium, quas

Orientalis Augusti, patricii, alique fideles pro remedio animarum suarum fecerunt sanctæ sedi, ab eodem Augustis addicta fuerat solutionis trium talentorum ac semis; sive aureorum quinque et triginta millium, et pro qua vindicanda summi pontifices acerrime pugnarunt, ex male precepta terræ citra Pharium significatione, juris incipientis credi. Omnia enim monumenta certa tum in annales relata, tum in mss. codicibus exstantia, secus docent. Atque hæc satis sint de Sicilia citra Pharum et ultra a Rudolpho, et imperii principibus, seu electoribus confirmata. Mox sequuntur diplomata; Rudolphinum quidem ex autographo quod servatur in tabulario Molis Adrianæ; electorum autem ex ipso codice Rudolphino, quem exhibuimus in fine enim ejusdem diploma istud cum alio Rudolpho reperitur. Idem autem dabitur diligenter collatum cum autographo ejusdem tabularii.

I.

520 *Diploma Rudolphi regis Romanorum cum sua bulla pendente.*

Sanctissimo in Christo Patri, et domino D. Nicolao papæ III a Rudolpho Dei gratia Romanorum rex semper Augustus. Ad perpetuam rei memoriam.

An. 1278 Nonis Junii Nicolaus III suis litteris inseruit privilegia Ludovici Ottonis, et Henrici, eaque Rudolpho transmisit: « Ne, aiens, per hæc nos aliquid novum petere, vel a tuis prædecessoribus imperatoribus Romanis insolitum existimes postulare, ad tuam conscientiam plenius serenandam, qualiter illa certi prædecessores tui Romani imperatores expresserunt, qualiter illa ad Romanam Ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum imperatorum, sicut in archivio Romanæ Ecclesiæ reperimus, sub bulla nostra transmittimus; » multa etiam Conrado minoritæ Rudolpho oratori communicavit, regi eidem Romanorum ad pleniorē fidem referenda. Præterea formam ei præscripsit aliis litteris, qua uti deberet in privilegio. Etenim quæ a Rudolpho legatis Lugduni an. 1274 et quæ anno 1275 ab ipso Rudolpho Lausanæ erat adhibita coram Gregorio X, quia civitates exarchatus nominatim hand recensebat, causa erroris fuerat ea siquidem juxta ejus ætatis morem ecclesiasticas ditiones ita exprimebat: « Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Brittenorii exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adjacentibus terris, et omnibus aliis ad Rom. Eccl. pertinentibus. » Nicolaus igitur inter Mathildis et Pentapolis, hæc adjungenda transmisit: « Civitas Ravennæ, et Æmilia, Bobium, Cæsenæ, Forumpopuli, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adria, atque Gabelum, Ariminum, Monsfeltri, territorium Balnense, Pentap. » Et post alia multa: « Omnia igitur supradicta tam propriis, seu specialibus provincialium, terrarum, civitatum atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa, et quæcunque alia pertinent ad Rom. Eccl. de voluntate et conscientia, consilio, et consensu principum imperii libere illi dimittimus renuntiamus et restituimus: nec non ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus, et donamus, ut sublata omnis contentio, et dissensionis materia firma pax, et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseveret. » Ac demum in fine: « Promittimus insuper quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem et imperiale didagma pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octavo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre et plenarie faciemus. » Juxta

A Summa reipublicæ tutio de stirpe duarum rerum sacerdotii et imperii divina institutione proveniens, vimque suam exinde muniens, humanum genus salubriter gubernavit in posterum, et reget Deo propitio in æternum. Hæc sunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a superna collata clementia, videlicet auctoritas sacra pontificum et regalis excellentia potestatis. Hæc duo Salvator noster mediator Dei et hominum Jesus Christus sic per seipsum actibus propriis et dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso, tanquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret.

Ab eo igitur solo vivo et vero Deo recognoscentes omnia, a quo reges et regna sumpsere principia et sacrosanctæ Romanæ **521** Ecclesiæ beneficia erga nos innumera recolentes, plenè excitamur affectibus ea quæ possumus illi retribuendo rependere, a quæ nobis et nostris prædecessoribus regibus Romanorum tam grandia, tam excellentia dona conspicimus esse tributa ^b.

B Præfati itaque prædecessores ad magnificentiam munerum et gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quam de ipsis matris Ecclesiæ uberibus susceperunt, faciem gratitudinis convertentes, nec minus attendentes, quod eadem mater Ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione præveniens, transfereudo de Græcis imperium in Germanos ^c, eisdem dederat

pontificiam hæc instructionem monumentis comprobata, Rudolphus diplomata duo edidit, quæ exstant ap. Raynaldum (1279, num. 1 seq.), quemadmodum alia apud eundem exstant annis præcedentibus (1274, n. 5 seqq., 1275, 38 seqq., 1278, 45 seqq.). Quod ex autographo archivi castri S. Angeli promulgamus, est omnium ultimum, quo præcedentia omnia rata habentur.

C Exordio isto nihil æquius: Deo, a quo omnis potestas, et principis apostolorum successoribus acceptam refert regis Romanorum futuri imperatoris dignitatem; beneficia sibi suisque prædecessoribus a sancta sede concessa exaggerat, quibus se fatetur moveri ad referendam, grati animi ergo, confirmatione præteritorum omnium privilegiorum, gratiam. Quæ beneficia prædecessores acceperint monumenta annalium testantur, quæ vero ipse, ex superius allatis epistolis patent. Illud præcipue magnum ac singulare reputat imperatoriam maiestatem a sancta sede renovatam in Occid.

D Tantum abest ut de Græcia in Occidentem sit translatum imperium, ut Græci imperatores usque ad initia sæculi tertii decimi perseveraverint: tum vero per annos fere sexaginta Latini imperatores eorum loco, Balduino Flandriæ comite aciem ducente, regnaverint, ac demum per Michaelē VIII Palæologum Græco imperio restituito ab anno 1260 ad 1453, cum Mahometes II Constantinopolim cepit, in Constantino XI Græcum idem imperium defecevit. Quamobrem Roma Friderici III coronationem omnium ultimam vidit ante imperii Græcorum defectum: renovatio autem imperii in Germanis facta fuerat a sancto Leone III anno 800, sexcentesimo et quinquagesimo ante hujusmodi defectum. Quin etiam Innocentius III translationem illam a Græcis schismaticis in Balduinum catholicum ratam habuit, ut patet ex ejus regesto ap. Raynaldum (1205, n. 10), et Honorius III (*Id.* 1217, n. 4 seqq.). Petrum Antissiodorensē comitem e Galliis advolantem Romam, in ecclesia sancti Laurentii foris Murum, ut habet chron. Fossæ Novæ, cum magna gloria et decore Græcum imperatorem coronavit; datisque ad patriarcham Constantinopolitanum litteris, id ab se factum, sine tuo, vel alterius præjudicio, vel contemptu variis de causis, quas enarrat, protestatus est. Eapropter Rudolphus de imperatoria dignitate, seu maiestate intelligit, quo etiam sensu vetus inscriptio Caroli Magni ævo *Renovatio imperii* accipienda est. In Germanos autem translata'um jure dicit, quia Frat-

id quod erant, ut grati prædicarentur filii laudabilis A recognitionis effectu a: inter cætera, quæ ipsi Romanæ Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt, totam terram, quæ est a Radicophano usque Ceperanum b, 522 marchiam Anconitanam c, ducatum Spoletanum d, terram comitissæ Mathildis e, comitatum Brictenorii f, exarchatum Ravennæ, Pentapolim, massam Trabariam, cum adjacentibus terris, et omnia alia bona, terras, possessiones, et jura ad Romanam Ecclesiam pertinentia in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici expressa sive contenta g, ipsi beato Petro cœlestis regni clavifero, ejusque successoribus, et Romanæ Ecclesiæ dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt, et confirmarunt: et ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret, et efficacius posset intelligi, contulerunt, concesserunt, et etiam donaverunt, sicut in eorum privilegiis, seu litteris continetur h. Nosque postmodum, prout Domino placuit, ad rega-

corum monarchia Caroli Magni tempore Germaniam amplectebatur, discissam postmodum: ita ut cum Otto I Germaniæ rex an. 962 imperator designa us fuit, recte constanterque translatus dicatur imperium a Francis ad Germanos. Albertus Rudolphi fil. extra aleam rem ponit in suis litteris ad Bonif. VIII, quarum autogr. exs at in archivo Molis Adr. et apogr. ap. Rayn. (1303, n. 40): « Rom. imperium, inquit, per sedem apostolicam de Grecis translatum est in persona magnifici Caroli in Germanos. »

a Dum fatetur, uni Romano pontifici ab imperatoribus referri acceptum quidquid sunt, quod olim Ludovico II Basilio, perspicue docet, Romanos tantum pontifices imperatoris illius dignitatis instauratores, sive institutores, per coronationem conferre imperium.

b Puta civitatem Romanam cum suo ducatu a Ludovico Pio et successoribus insertam privilegiis, Romano pontifice supremo principe sic volente, Tuscaniam Langobardicam; et territorium Sabinense ex Caroli Magni donatione: quæ omnia Rudolphi tempore uno Terræ nomine appellabantur.

c Partem maritimam Pentapolis versam in Marchiam, quodcumque id factum fuerit, in qua erant civitates, Ancona, Firmum, Auximum, Camerinum, Fanum, Esim, Senegallia, et Pensanimum, (necnon Asculum) cum omnibus diocesisibus suis, ut est in gestis Innocentii III apud Baluzium (Tom. I, p. 3).

d Septem videlicet civitates ab Otone I pro nostræ animæ remedio, nostrique filii, et nostrorum parentum Petro apostolo ejusque successoribus donatæ anno 962, cæteræque omnes ab Henrico I concessæ anno 1020 titulo compensationis, simul conjunctæ ducatum Spoletanum olim efficiebant. Sed Rudolphi ævo ingens mutatio facta fuerat: quare in prædictis gestis Innoc. III legitur: « Recuperavit Rom. Ec. ducatum Spoleti, et comitatum Asisii, videlicet Reatem, Spoletum, Asisium, Fulgineum, et Nuceram cum omnibus diocesisibus suis. »

e De hac satis est dictum dissertat. antepenult.: quam consulte.

f Forilivii velut appendix in Pippiniana donatione ap. lib. pontific. Castrum Sussubium recensebatur, ut alibi dictum fuit (Tom. I, pag. 63) ejus ne mentio quidem occurrit in privilegiis Ludovici et successorum. Nunc vero specialis dominiatio, seu comitatus erat, quæ Cavalca comes Venetis moriens tempore Alexandri III sanctæ sedi restituerat (V. diss. antepenult. n. 17).

g In dissertatione (num. 5) dixi, qualis, quantusque esset id temporis exarchatus. De Pentapoli ejusdem temporis judicare quisque potest, marchia Anconitana detracta. Summa est, varia ista nomina, exceptis ducatu Spoletano et terra Mathildis, nil aliud designare, quam Pippinianam donationem a Carolo Magno integram sanctæ sedi vindicatam.

lis excellentiæ culmen assumpti, ut de susceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ matris accepimus, 523 non minoris recognitionis debitum solveremus, prædicta omnia in præsentia recolendæ memoriæ domini Gregorii papæ X i recognovimus, ac ea omnia et singula ipsi pro Romana Ecclesia, se suisque successoribus recipienti, confirmavimus, innovavimus, et de novo concessimus, atque donavimus, ipsa nihilominus proprio præstito corporaliter juramento firmantes i.

Verum quia postmodum absque nostro consensu, conscientia, vel mandato Rudolphus cancellarius noster a civibus Ravennatibus, Bobiensibus, Cæsena-tensibus, Foropopuliensibus, Forliviensibus, Faventinis, Imolensibus, Bononiensibus, Urbinatibus, ac hominibus Montis Feretri, Bertenorii, necnon et aliis aliarum civitatum, atque illarum partium et locorum, quæ ipsius Ecclesiæ Romanæ juris existunt, juramentum fidelitatis nomine nostro dicitur

b In privilegiis Ludovici et successorum, quibus Rudolphus inhæret, nullam ex his modicis ditionibus reperire erit. Quid enim vero speciali denominatione opus erat *massæ Trabariæ*, si Pentapoleuses omnes civitates, hasque inter Urbinum *cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus* nominatæ erant? Nova siquidem ista nomina, locorumque divisiones fuerunt in causa cur pontifices ipsi, qui Avenione constititerunt, sua et Ecclesiæ jura ignoraverint. Testem appello Joannem XXII, qui an. 1319 capitulo Vaticano (*Bullar. Vat.* tom. I, p. 255) significat, rectorem marchiæ Anconitanæ indigere: « transumptis privilegiorum super concessionibus factis Ecclesiæ Romanæ de Provincia marchiæ Anconitanæ, massa Trabaria, Terra sanctæ Agathæ, ac civitate, quondam comitatu Urbini. » Et seq. anno rectori ducatus Spoletani pari modo necessaria documenta tradenda præcipit ab eodem capitulo: « Cum regesta jurisdictionem ducatus Vallis-poletanæ tangantia penes vos fore dicantur, dictaque Regesta dilecto filio rectori ducatus prædicti fore necessaria dignoscantur, etc. » Utrunque et ex massa Trabaria, et ex ducatu Spoletano trabes ad basilicæ aliarumque ecclesiarum Urbis instauracionem necessarias peti consuevisse constat (*Cod. Car.* ep. 66, 87, al. 61, 66), concessumque a pontificibus jus capitulo eas incendiendi utrobique compertum est. Ex laudatis etiam litteris liquet, in archivo basilicæ, librum privilegiorum Romanæ Ecclesiæ, ac regesta pontificum existere: at Pentapolim tot nominibus designatam, Spoletanumque ducatum Vallis Spoletanæ nomine appellatum in vetustis privilegiis inveniri nemo dixerit. Pontificem vero in Ecclesiæ Romanæ ditionibus ob nova inducta nomina peregrinari nemo negaverit.

i Anno videlicet 1275, Lausanæ apud Rayn. (1275, n. 37) concepis hisce verbis enumerando recenset Ecclesiæ ditiones: « Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicophano usque Ceperanum, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expressis in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici. » Quæ alio ordine Lugduni recensita nuper vidimus (col. 863, not. a). Quamobrem diplomate isto superiora omnia complectitur.

j Eo in juramento Lausanæ præstito. « Volis etiam, ait, domino meo Gregorio papæ et successoribus vestris omnem obedientiam et honorificentiam exhibebo, quam devoti et catholici imperatores consueverunt sedi apostolicæ exhibere. Et si propter negotium meum Rom. Ecclesiam oportuerit incurere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulerit, in expensis. Omnia vero prædicta tam juramento quam scripto firmabo, cum imperii fuero coronam adeptus. » Electores fidelitatem adjiciunt.

recepisse, nos conspicientes id in præjudicium juris dictæ matris Ecclesiæ subsecutum, quidquid per eundem cancellarium, seu quemcumque alium in prædictis civitatibus, locis, et terris, seu per honi- nes ipsarum civitatum, terrarum, atque locorum actum, gestum, recognitum exsuiit, sive juratum, et specialiter prædicta juramenta, remittimus, relaxamus, et eis expresse renuntiamus, ac prædicta omnia revocamus, cassamus, annullamus, irritamus, cassa et irrita nuntiamus, ac omnibus viribus vacuumus; volentes, statuentes, et consentientes expresse, quod per id nullum jus nobis et imperio accrescat, vel ipsi Ecclesiæ Romanæ deperat tam circa possessionem, quam circa proprietatem in civitatibus, terris, et locis præfatis, ac hominibus, juribus, et jurisdictionibus eorumdem ^a.

Et quia decet regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, **524** nostra tollat regalis expressio, ac jura ipsius matris Ecclesiæ per nostram declarationem, quam decernimus esse perpetuam, plenarie solidentur; recognoscimus, fatemur, et oraculo præsentis edicti ad æternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatam et Æmiliam, Bobium, Cæsonam, Forumpopuli, Forlivium, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, atque Gabelum; Ariminum, Urbium, Montemferetrum, territorium Balnense ^b, suprascriptas provincias, civitates, loca, et territoria, nec non et omnia supradicta cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique, ad provincias, civitates, territoria, et loca supradicta quoquomodo pertinentibus, ad beatum Petrum cælestis regni clavigerum, et ad vos patrem beatissimum dominum Nicolaum papam tertium, et ad successores vestros Romanos pontifices, et ad ipsam Ecclesiam Romanam pleno jure, ac integre non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, in solidum pertinere, ac vestri et ipsius Romanæ Ecclesiæ pleni juris, ditionis, ac principatus existere ^c.

Et ad omnem dubitationis scrupulum in posterum abolendum, et ut nostra devotio erga ipsam matrem Ecclesiam clarius entescat, prædicta omnia et sin-

^a Hac de re abunde est dictum in dissertatione (num. 8 seq.).

^b In forma quam Nicolaus more prædecessorum Rudolphus præscripsit, ut videre est, relatam a Raynaldo (1278, n. 62), ex regesto Nicolai III supremum locum tenent Pentapolis et massa Trabaria, sed Rudolphus, cum eas recensuerit superius, hoc loco utramque præterit.

^c Opportune declarat Ludovici et successorum planissima illa verba: *in suo detineant jure, principatu, atque ditione*: addendo *in spiritualibus et temporalibus*. Nam recentiores nonnullos Arnaldi Brixiensis discipulos sequi non pudet, ne dicam sectæ alius homines, tantaque in luce errare delectat.

^d Quamvis in Rudolphino diplomate nihil apertius nihilque significantius desideretur ad apostolicæ sedis jura quod attinet, quod tamen Pippini, Caroli, Ottonis, Henrici solenne fuit, *pro remedio, seu mercede animæ* offerendi Petro et successoribus provinciæ et civitates nusquam auditur. Pippinus enim Ecclesiæ Romanæ ditionem angustis finibus circumscriptam amplificans exarchatus donatione; Carolus Tusciæ, Sabiniz, Campaniæ provincias adjungens; atque Otbo, et Henricus ducatum Spoletanum largientes, optimo quidem jure illi: vocibus usi sunt. At Rudolphus, qui Ludovicum imitatus alienas donationes verbis amplissimis confirmat, ditionesque invasas restituit, de suo nihil addens, easdem voces adhibere nec poterat, nec debebat.

^e Novum atque antea inauditum genus confirmandi Ecclesiæ jura apertissimis verbis ad concordiam sacerdotii et imperii coarctat. Quamvis enim rebelles pontificii principis subditi non parum ue-

gula tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa, prout melius valet et efficacius intelligi, ipsi beatissimo Petro, et vobis, sanctissime pater domine Nicolæ papa III, et per vos successoribus vestris Romanis pontificibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ ^d de novo libere et plenarie concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis **525** materia, firma pax et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseverent ^e.

Ut autem hæc omnia vobis memorato sanctissimo Patri nostro domino Nicolao sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo pontifici, vestrisque successoribus ^f, et ipsi Romanæ Ecclesiæ per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores in perpetuum observentur, firmaque semper, et inconcussa permaneant, præsens nostra recognitionis, declarationis, concessionis et donationis privilegium, de conscientia nostra, et expresso mandato conscriptum, jussimus aurea bulla typario nostræ majestatis impressa muniri, ac ipsum ad perpetuam soliditatem et certitudinem vobis et ipsi Romanæ Ecclesiæ exhiberi. Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perciperimus, infra octo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre ac plenarie faciemus ^g.

Testes autem hi sunt: venerabiles Fridericus archiepiscopus Salzburgensis, Joannes Kymensis, et Wernhardus Secoviensis ecclesiarum episcopi; Giffridus decanus ecclesiæ sancti Audomari Morinensis dioceseos domini papæ cappellanus, Henricus abbas Admontensis, Nicolaus archidiaconus Tudertinus; illustres Albertus et Hartmannus fratres de Habspurch et de Hyburch comites, lantgravii Alsatiæ, filii nostri; ac spectabiles viri Fridericus burgravius de Nuremberch, Henricus Marchio de Habperch, Barchardus de **526** Hohenberch, et Henricus de Furstemberch comites, Henricus Sluzzellinus cappellanus noster, magister Chunradus de Herwelingen, magister Angelus canonicus sancti Valentini de Fero-

gotii pontificibus facessero, tamen concordia inter sacerdotium et imperium manente, omnia in tuto erant. Nam renovatæ huic tantæ majestati ingenita est defensus Ecclesiæ, quod uberrime demonstratum, fuit

^f Ex nominum mutatione id novi accidit, quod absoluta etiam dominio Urbis ac Romani ducatus, quæ a nullo unquam rege aut imp. donata reperitur, asseritur, Romano pontifici. Ludovicus siquidem et successores Otto et Henricus, conditione apposita, *sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et d. aposuistis*, populi partes non excluderant, sed ex quo per XII seculum coepta est audiri *Terra a Radicosano usque Ceperanum*, Roma ejus terræ caput cæterarum donationum naturam induisse videtur.

^g Prædecessores Rudolphi cum exercitu ad coronationem venerant, quæ res valde erat inconmoda fodri causa. Rudolpho autem militum numerus præscriptus fuit, ut annales Colnarienses tradunt apud Rayn. (1275, n. 36) ubi res est de colloquio Lausansenis: « Papa, inquit, regi consuluerat, ut Romam ad festum Pentecostes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in imperatorem Romanum solemniter coronaret. » lincratio enim pontificis causa Alphonso, rei que difficultas colloquium Lausanenae protraxerat sub festum omnium sanctorum pro ea solemnitate conductum: quare eandem differri oportuit ad Pentecosten; cumque interim pontifex obiit, de quibus in dissertatione sum locutus, tandiu solemnitas dilata fuit, ut eam celebrandi spes tandem omnis evanuerit.

ino, Henricus de Loubenberch, et Joannes de Hedingen milites hostiarii nostri, et quamplures alii.

Signum domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi.

Locus monogrammaticus.

Ego Rudolphus a imperialis aula cancellarius vice domini Weruheri archiepiscopi Maguntini, ac per Germaniam sacri imperii archicancellarii recognovi.

Acta sunt hæc anno Domini 1279, indictione vii, regnante domino Rudolpho Romanorum rege glorioso, anno regni ejus vi.

Datum Viennæ per manus magistri Gotfridi b præpositi Soliensis protonotarii nostri xvi Kal. Martii.

H.

Diploma principum imperii super donatione Rudolphi I imperatoris c et confirmatione privilegiorum sedis apostolicæ.

Nos principes imperii (Henricus Trevirensis; Sifridus Coloniensis; Wernerus Moguntinensis archiepiscopus, Ludovicus 527 comes palatinus Rheni utriusque Bavariz dux; Joannes dux Saxoniz; Joannes Marchio Brandenburgensis; et nos Ottones marchiones Brandenburgenses d). Universis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis

a Ottonis Spirensis successor, qui ab exarchatus civitatibus juramentum fideiatis exegit, quasi ea provincia ad imperium pertineret, anno videlicet 1278. De eo, qui postea Salisburgensem archiepiscopatum est adeptus, videndus Hansiz. (*Germ. Sac. tom. II, pag. 394*).

b Rudolphus in litteris ad Nicolaum III datis iv Kal. Jun. prædicto anno, ait se mittere c dilectum familiarum clericum nostrum magistrum Gotfredum præpositum Soliensem regalis aulae protonotarium (Rayn. 1278, n. 52), cum plena auctoritate rescindendi quæcunque cancellarius inconsulta regia majestate gesserat. Utriusque subscriptione regio huic diplomati nil opportunius.

c Novum crimen collectoris. Raynaldus (1279, n. 6) diplomati nullum titulum præfigit. Zacagnus ex autographo Molis Adrianz illud proferens (*Append. Diss. Histor.*, 1709) præmittit hunc titulum: « Diploma imperii electorum, quo ratam habent præcedentem Rudolphi Romanorum regis confirmationem. » Quem equidem affirmare non dubito, diplomati minus congruere: quare aliorum exemplo et ipse titulum apponam, qui veram diplomatis sententiam enuntiet: « Diploma principum imperii Rudolphi Romanorum regis diplomata omnia præcedentia et quævis alia scripta pro asserendis juribus sanctæ sedis approbans, et rata habens, ac voluntatem et assensum præbens faciendis in posterum. » Atque hæc quidem nimiam collectoris licentiam compescunt: ipse autem Rudolphus, principesque imperii, seu mavis electores, sæpissime *regem Romanorum* objicientes, suppositum a collectore esse *imperatoris* nomen patefaciunt.

d Principum electorum nomina uncis clausi; quippe quæ in autographo archivi apostolici Molis Adrianz desiderantur, tametsi impressa exstent in sigillis novem pendentibus hunc in modum: « Henrici Trev. arch. Sifridi Colon. arch. Warneri Magunt. Ludovici Com. Palat. Joh. ducis Saxon. Alberti ducis Saxonie. Joh. march. Brandeb. Ottonis march. Brand. Ottonis march. Brand. » Signillum primi Ottonis parvum est et caput hominis exhibet, secundi autem est majoris formæ, ac repræsentat virum stantem atque armatum. Quæ idcirco animadvertenda mihi esse duxi, tum ut plenus electorum subscriptionem numerus habeatur, quia Saxoniz dux Albertus deest in codice; tum ut pateat quod alibi est dictum (*Diss. in Cod. Rud.*, n. 40, p. 249), prin-

nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum, præsidendum super terram: plantans in ea principes tanquam arbores præelectas, et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum miranz potentiz, ut ipsius Ecclesiz auctoritate suffulti velut germen electum, per ipsorum electionem illum qui frena Romani teneret imperii germinarent f. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiz, per luminare majus Christi vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit et convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjunctus oves sibi creditas spirituali gladio protegendis communiat, temporali refrenet, et corrigat, ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium et bonorum g. Ut igitur omnis materia dissensionis 528 et scandalii, secus etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam, et imperium auferantur, et ii duo gladii in domo Domini constituti debito federe copulati se ipsos exercent, in utilem reformationem regiminis universi, et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam quam imperium conservare tenemur; quidquid per dominum nostrum Rudolphum Dei gratia Romanorum regem semper Augustum sanctissimo patri, ac domino nostro domino Nicolao papæ III ejusque successoribus et ipsi Romanæ Ecclesiz recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum, et

capio plures ex eadem familia inter electores reperi nec tamen septenario eorum numero incrementum inde accedere. Idque magis ac magis confirmatur diplomatis hujus exemplis, nam seorsim iidem principes eandemque in sententiam diploma suum dederunt, non personarum, sed familiarum ratione habita. Propterea Johannes et Albertus Saxoniz duces diploma unum; ac tres marchiones Brandenburgenses pari modo unum Ottonis nomine edidisse reperiuntur tam in apostolico eodem archivo, quam apud Baronium (996, 43 seq.).

e Aut de instituta imperatoria dignitate in Carolo Magno intelligas aut eandem in Ottone primo instauratam accipias, sancta sedes tantæ majestatis effectrix prædicatur ab omnibus Romani imperii principibus, jurisconsultorum ingratiss.

f Cum de Septemviralis inclyti collegii institutione agerem (*Dissert. in Cod. Rud.*, n. 40) non constitutioni, sed consilio pontificis illud referre acceptam originem suam aiebam: en collegii ejusdem testimonium omni majus exceptione. Electores ipsimet se ab apostolica sede institutos, universi suum Diploma inspecturis testantur. Luculentius rex Romanorum Albertus Rudolphi filius ap. Rayn. (1303, n. 9) Bonifacio VIII profutur, « quod regem in imperatorem postmodum promovendum certis principibus ecclesiasticis et sæcularibus est ab eadem sede concessum, a qua reges et imperatores, qui fuerunt, et erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii potestatem ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum. »

g Comparatione ista nil frequentius in codice ad spiritualem et temporalem potestatem indicandam, quasi utriusque iidem, id est nulli, in orbe terrarum essent limites. In aurea etiam B. (cap. 2, n. 5) imperator dicitur: *rector seu temporale caput fidelium*: non quia alienorum regnorum et principatuum esset dominus, quod Enobarbo persuasissimum erat (etenim ne ipse quidem pontifex metropolitanarum et episcoporum catholici orbis jura sibi vindicet), sed quia omnium regum et principum caput, ut episcoporum omnium episcopus est pontifex, Romanorum imperator putabatur: ita ut quacunque summa pontificis potestas, seu spiritualis gladius, temporalis etiam imperatoris extenderetur. Quam quidem comparationem non esse omnino æquam si contendas, non repugno. Opinionem dumtaxat eorum temporum monumentis testatam e pono.

actum, seu factum est per privilegia, vel quæcunque alia scripta quorumcunque tenorum ^a super recognitionibus, et ratificationibus, approbationibus innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, et factis, seu gestis tam aliorum imperatorum, et regum Romanorum prædecessorum regis ejusdem, quam ipsius regis, et specialiter super fidelitate ^b, obedientia, honorificentia, et reverentia per Romanos imperatores, et reges Romanis pontificibus, et ipsi Ecclesie impendendis, ac possessionibus, honoribus, et juribus ejusdem Ecclesie, et nominatim super tota terra, quæ est a Radicofano usque ad Ceperanum, marchia Anconitana, ducatu Spoletano, terra comitis Mathildis, civitate Ravenna [Ravenna], et Æmilia, Bojo [Bohio], Casena, Foropopuli, Forlivo, Faventia, Immola [Imola], Bononia, Ferraria, Comacio, Adrianis, atque Gabello, Arenino [Arimino], Urbino, Monteferetri, **529** territorio Balnensi, comitatu Bretonorii [Bretonorii], exarchatu Ravennæ, Pentopoli, Massa Trabaria cum adjacentibus terris et omnibus aliis ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis atque insulis in mari terraque ad provincias, civitates, territoria et loca prædicta quoquo modo spectantibus; nec non super civitate Romana ^c, et regno Siciliae cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Pharum quam ultra, Corsica quoque atque Sardinia ^d, et cæteris terris ac juribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus. Nos nostri nomine principatus in omnibus ac per omnia approbamus et ratificamus, ac iisdem omnibus et singulis, et quibuscunque aliis super eisdem per eundem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis, volun-

^a Hinc tituli quem diplomati præmittendum dixi (col. 869, not. *) pars prior comprobatur; præscriptus aliis, minus rectus declaratur, ac præsertim appositus a collectore epistolarum hujus codicis, falsi arguitur.

^b Quæ de sacramento fidelitatis sunt dicta (Diss. in Cod. Rud., n. 46 seqq.) unanimi testimonio principum roborata, magis magisque comprobant indolem imperii Occidentalis a summo pontifice renovati, præsertim post Carolingiorum seriem, cum Otto I imperialia insignia suscepit. Quia super re audiendum iterum Abertus Rudolphi filius Bonifacio VIII, sic loquens: « Pia devotione et sincero corde proleitor, quod Romanorum reges in imperatores postmodum promovendi, per sedem eandem ad hoc potissime ac specialiter assumuntur, ut sint S. R. Ecclesie advocati, catholicæ fidei, ac ejusdem Ecclesie præcipui defensores. »

^c Quamquam urbs Roma ejus terræ caput, quæ a Radicofano ad Ceperanum pervenit, inter donationes principum recensita videatur, ut aiebam in notis ad Rudolphinam diplomam, quia tamen contra æquum et rectum ejus dominatio cum cæteris confunderetur, seorsim a principibus nominatur. Cæterum distinctæ hujus nominationis necessitas patet ex præsentis rerum statu, quem videtis in dissertatione præcedenti, n. 15 seqq.

^d De tribus hisce insulis Rudolphus in diplomate nominatim non loquitur, tametsi quæ in præcedentibus confirmarat instauraret. At principes quidquid Rudolphus scripto mandaverat, ratum habentes, hic respiciunt ad celebre edictum ap. Rayn. (1275, n. 38 seqq.) datum Lausane altera die post colloquium cum Gregorio X, ubi legitur: « Adjuutores erimus ad retinendum et defendendum Ecclesie Romanæ regnum Siciliae cum omnibus ad ipsum spectantibus tam citra Pharum quam ultra: nec non Corsicam et Sardiniam, ac cætera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur. » De quibus insulis in eadem dissertatione abunde disserui.

^e Singulare hoc genus comprobandi etiam futura Rudolphi diplomata, aliave scripta pro sanctæ sedis juribus asserendis, magna exprobratio est nupero-

tatem nostram, ascensus atque consensum unanimiter atque concorditer exhibemus *. Et promittimus quod contra præmissa, vel aliquid præmissorum nullo unquam tempore veniemus. Sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus [Autogr. add. consensus], atque promissio a nobis eisdem Romanis pontificibus et Ecclesie in perpetuum observentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roboravimus [roboratum]. Actum et datum anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono, ind. vii, **530** regnante prædicto domino nostro domino Rudolpho Romni. rege glorioso regni ejus anno 6 f.

III

Diploma quo Rudolphus ecclesiastica jura severo edicto tuetur. ^g

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper Aug. universis Romani imperii fidelibus præsentis litteras inspecturis gratiam suam et omne hominum. Quia regalem decet clementiam sic libertates impendere et benemeritis liberalitatis et munificentie suæ gratiam impartiri, quod ex eo imperio ^h, ac ecclesiis, et ecclesiarum prælatis nullum prorsus in suis juribus præjudicium irrogetur, ad universorum tam præsentium quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod per libertates illas, quibus a creatione nostræ tempore civitates et loca quæcunque dotavimus, nullum volumus imperio et ecclesiis ac ecclesiarum prælatis in suis juribus et hominibus præjudicium generari ⁱ. Sed volumus quod imperium **531**

rum aliquot scriptorum, qui rebus penitus inexploratis, novatorum opiniones a doctissimo ac ven. card. Barouio janpridem confutatas, et pro sui ævi armorum genere et copia protritas, recoquere maluerunt; quam Barouio eodem duce, optimis tot monumentis, quæ ætas protulit, inhærendo, principi apostolorum, ejusque successoribus jura luce ipsa clariora cum Rudolpho et Germaniæ principibus vindicare.

^f Septemvirorum illustre collegium imperii omnes principes exhibens, una cum sanctæ sedis juribus Rudolphi majestatem regiam vindicat semel, iterum, et tertio adversus inscitiamne an assentionem? recentiorum. Annus siquidem 1279 regnantis Rudolphi regis Romm. sextum regni appellat.

^g Bzovius hoc edictum in annales retulit; unde illud excepit auctor Pietat. Austr. (lib. I, cap. 17, p. 102), animadvertens permultos id temporis constatos esse ecclesiis auferre jura sua. Quamobrem Rudolphus pro eorum immunitate ita sanxit. Raynaldus de eadem constitutione loquens (1283, n. 61): « Addendum, ait, rebus Germaniis videtur, Rudolphum Cæsarem constitutionem hoc anno edidisse, qua prærogativas ecclesiasticas concessas confirmavit. » Ex contextu patet, tam auctorem prædictam quam Raynaldum non esse assecutos hujusce constitutionis veram sententiam.

^h Non igitur ecclesiarum atque ecclesiasticorum duntaxat jura vindicat, sed præcipue imperii: quod æqui ac boni principis proprium est, ea scilicet privato cuilibet non elargiri quæ aut principatui, aut sacrosanctis ecclesiis detrimenti quidquam inferant.

ⁱ Plura hujusmodi privilegia in codicis Rudolphini epistolis vidimus: quæ inter nonnulla reperiantur civitatibus Bohemiæ et Moraviæ confirmata, quæ ab Ottocaro obtinuerant, ut (lib. II, ep. 15) Bruna Moravia: civitas amplissimis ab eodem privilegium ditata, post insignem de illa victoriam reportatam anno 1278, cum ejusdem cæde, ab Rudolpho eorundem confirmationem non sine aliquo augmento obtinuerat eodem aut sequenti anno. Hujusmodi autem privilegia, si quidquam imperio aut ecclesiis nocerent, constitutione ista moderatur.

et prælati ecclesiastici omnibus illis iuribus gaudeant, quibus ante libertatem huiusmodi civitatibus et locis a nobis indultum usi fuerunt, et quæ in eis ante ten pora libertatis ejusdem habuisse noscuntur. In

^a Leodiensis civitas, ut vidimus (l. III, ep. 10) reclamavit adversus privilegium a Rudolpho concessum ecclesiasticis, at nequidquam. Ex constitutione enim ista privilegia civitatibus, locisque concessa neque imperii neque ecclesiasticorum iuribus damnum aliquod inferendum caveri deprehendimus. Non autem privilegia ecclesiasticis concessa, ne quid inde civitates et loca detrimenti acciperent, revocari, aut imminui indidem comperimus.

^b Duo super hac nota temporis observanda veniunt. Primo scriptorem codicis, qui diem mensis numero Romano indicat, indictionem arabico parum accurate signare: non enim II, sed XI excurrerat anno 1283. Deinde a Rudolpho indictionem pontificiam, quam vocant, adhiberi, quæ incipit a Kalendis Januarii, quandocumque ita fieri coeptum sit; per undecimum enim sæculum ab initio Septembris prisco more, qui Græcorum dicitur, desunni consuevit. Pagiug (*Diss. Hypat.* par. III, cap. 2, n. 13) vel sæculo sexto alicubi reperiri indictiones cum anno civili

A cuius rei testimonium præsens scriptum majestatis nostræ sigillo jussimus communi. Datum Hagenaune [in Hagen] IV Nonas Decemb. ind. II anno 1283, regni vero nostri anno 10.

incipientes a Kal. Januar. animadvertit, quod certe diplomaticæ rei periti non admittent. Ducangius in Glossario, ut Constantinianam seu Cæsaream in Germania semper obtinuisse, hodieque obtinere demonstrat, duo affert diplomata: unum scilicet Ottonis II anno 892, VI Kal. Octob. ind. XI; alterum vero Henrici anno 1224, V Kal. Januar. ind. XIII (Fridericus II tam temporis, non Henricus imperabat). Id vero tam probat, Constantinopolitanam a Kalend. Septembris, quam Constantinianam a 24 ejusdem mensis incipientem in Germania obtinuisse. At Cæsaream semper usu receptam apud Germanos pro comperto habeatur. Rudolphus Lausanæ confirmat quæ acta erant Lugduni, anno Domini 1275, ind. III, XIII Kal. Novembr. Attamen Octobri mense tam Constantiniana, quam Constantinopolitana indictio IV fiebat. Rursusque in hac constitutione undecimum indictionem consignari aspiciamus, cum duodecima Cæsarea ab octavo Kalendas Octobres, Constantinopolitana ab ipsis Kalendis Septembris efflueret.

INDEX

RERUM ET VERBORUM QUÆ IN SECUNDO JUXTA CENNII EDITIONEM CODICIS CAROLINI TOMO CONTINENTUR.

(Numeri hujus indictis respondent numeris crassioribus in textu insertis.)

A

Abbas eremitarum monasterii Einsidienensis princeps Romani imperii, 468.

Abbatibus ord. Cisterc. congregati Cistercii rogant. r orationum suffragia ab Innoc. III, 303, et a Rudolpho rege Romanorum, 301. Fratritatem a sancto Ludov. IX et a Capitulo Salisburgensi, 301.

Abbatiarum Cisterciensium num. 303. Privilegia apostolica, 307.

Aclamationes pop. Rom. post improvisam Caroli Magni coronationem, 17.

Ac. on al. Ptolomæis a Turcis capta, 236. Quidquid dignitatis nominisque Christiani erat in Syria, ibi consistebat, 477.

Adelais cum Otone Romam venit, 137.

Adelboldus de Henrici I regis Romanorum electione, 170.

Administri principum apud sanctam sedem quomodo se gerant, 371.

Adolphus Nassaviæ rex Romanorum successor Rudolphi, 306.

Adrianus I (sanctus) rector Carolinor. libror. interpres, 7. Perperam si auctor legis regis commentis, 166. Ejus legatus apost. officio deest in Carolum Magnum regem Francorum, 67.

Adrianus IV coronat Fridericum Esobarum, 271 seq.

Adrianus V septem et triginta dies pontifex, 373. Prohibet Rudolphum in Ital. venire, 283. Ejus gesta, 374.

Adolphus diac. legatus Leonis III in Angliam, 66.

Ægra civitas in Bohemiæ fluvibus, 306.

Æmilia provincia perperam in civi-

tatem versa, 96. Civilis angustior ecclesiastica Langobardor. ævo, 97, a scriptoribus sæc. XVI et nonnulli recentioribus male accepta pro simplicissima Rom. reip. provincia, 93, 126, 188.

Affinitates Rudolphi cum principibus, 306. Cum Philippo III Francorum rege, 433.

Agnes Rudolphi filia, uxor Alberti ducis Saxonie S. R. I. electoris, 306, 316.

Agnes Otocari regis Bohemiæ filia, uxor Rudolphi filii Rudolphi regis Romanorum, 301, 422.

Albericus comes Tuscanus novam Urbis administrationem inducit, 31.

Albertus dux ab Honorio II investituram obtinet Mathildianæ hereditatis, 209.

Albertus Rud. pater in Syria moriens Accone sepelitur, 295, 306, 321.

Albertus Rudolphi fil. cum exercitu in Austriam p. mittitur, 393, 401. Eligitur rex Romanorum, 306. Dignitatem imperialem renovatam esse in Germanis, seu in Carolo Magno testatur, 321. Bonifa. io VIII confirmat inter cætera jura sanctæ sedis terram Mathildis, 203. Zweytauseni monasterio paternum privilegium salis confirmat, 472.

Albertus Saxonie dux S. R. I. elector, 306.

Albinian codicis præstantis, 134.

Albornotus Ægydius card. leg. præfectum de Vico in ordinem reducit, 215.

Alicuius Romanum pontif. summum principem agnoscit, 14. Ejus consilium præbens Carolo Magno, 13.

Alernania, Langobardia, et Tuscia ad imperium spectant, 310, 322.

Alexander VI Siciliam citra pharum hipertito dividit totaque censu octo unciar. mill. onerat, 313.

Alienora Raym. Berengarti filia regina Angliæ, 461.

Alodium quid sæculo XI et seq., 201.

Alphonso rex Castellæ rex Romanorum electus, 276. Cedit jus omne Rudolpho, 333.

Amfratunum Calpha XXVIII success. Haronis, 77.

Anacletus antipapa. Vide Petrus Leonis

Andreas Slavoniæ dux, frater Ladislai Ungariæ regis, 375.

Anglicana ecclesia a Greg. Magno iustarata sollicitat Leonem III, 61, qui eam fovet, 68.

Anna Rudolphi regis Romanorum uxor, 231, 306, mille marcas argentæ annui redditus obtinet in Austria, 429.

Anna al. Hedwigis Rudolphi filia uxor Ottonis marchionis Brandeb., 306. Anselmi, ut creditur, testimonium de Lud. diplom., 124.

Anthimus dux Neapolis negat auxilium Græcis Siciliam contra Saracenos propugnaturis, 73.

Antiochia patriarchalis urbs celeberrima a Benjodocare soldano Ægyptio excisa, 478.

Antonellus S. R. E. card. olim præfectus archivo Mosis Adriacæ monumenta edidit ditacionem sanctæ sedis, 83, 134.

Apologus Æsopi, quo Rudolphus usus dicitur, ne in Italiam veniret, 279.

Apulia, Calabria et Marsia ferunt omne census regni Siciliæ, 307.

Aquilæ imperialis historia a communi opinione diversa, 381, 393.

Aquileiensis patriarchatus vices, 48.